

Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi kansanedustajain vaaleista annetun lain, tasavallan presidentin valitsemisesta annetun lain ja kunnallisvaalilain muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan vammaisten ja laitoksissa olevien henkilöiden äänestysmahdollisuuksien parantamista yleisissä vaaleissa.

Tavoitteeseen pyritään laajentamalla nykyistä ennakkoäänestystä. Esityksen mukaan äänioikeutettu henkilö, jonka kyky liikkua tai toimia on vaikean vamman tai pitkäaikaisen sairauden vuoksi siinä määrin rajoittunut, ettei hän pääse äänestys- eikä ennakkoäänestyspaikkaan ilman kohtuuttomia vaikeuksia, saisi äänestää ennakolta kotonaan (*kotiäänestys*). Tämän uuden äänestysmuodon piiriin on arvioitu kuuluvan koko maassa yhteensä noin 10 000 vaikeavammaista ja kotona hoidettavaa pitkäaikaissairasta.

Kussakin yksittäistapauksessa kotiäänestyksen toimittamisesta huolehtisi yksi vaalitoimitsija. Vaalitoimitsijoina toimisivat ne vaalitoimikuntien jäsenet ja varajäsenet, jotka kunnan keskus-

vaalilautakunta määräisi tehtävään. Vaalitoimitsijan ja äänestäjän lisäksi kotiäänestyksessä tulisi olla läsnä äänestäjän valitsema tai hyväksymä 18 vuotta täyttänyt henkilö.

Ehdotus toteutettaisiin lisäämällä kansanedustajain vaaleista annettuun lakiin, tasavallan presidentin valitsemisesta annettuun lakiin ja kunnallisvaalilakiin säännökset kotiäänestyksestä. Samalla näihin vaalilakeihin ehdotetaan tehtäväksi eräitä sosiaalihuoltolainsäädännön uudistamisesta aiheutuvia tarkistuksia. Ne koskevat laitoksissa toimitettavaa ennakkoäänestystä ja kuljetuksen järjestämistä äänestys- ja ennakkoäänestyspaikalle.

Tarkoituksena on, että vaalilakien uudet säännökset tulevat voimaan 1 päivänä maaliskuuta 1988. Niitä sovellettaisiin ensimmäisen kerran vuoden 1988 kunnallisvaaleissa.

SISÄLLYSLUETTELO

	Sivu		Sivu
YLEISPERUSTELUT	3	1.2. Laki tasavallan presidentin valitsemisesta annetun lain muuttamisesta	21
1. Tavoitteet ja keinot	3	1.3. Laki kunnallisvaalilain muuttamisesta	21
2. Nykyinen tilanne ja asian valmistelu	4	2. Tarkemmat säännökset ja määräykset	21
2.1. Nykyinen tilanne	4	3. Voimaantulo	22
2.1.1. Vaalilainsäädäntö	4	LAKITEKSTIT	23
2.1.2. Käytäntö	5	1. Laki kansanedustajain vaaleista annetun lain muuttamisesta	23
2.1.3. Eräiden muiden maiden lainsäädäntö	6	2. Laki tasavallan presidentin valitsemisesta annetun lain muuttamisesta	25
2.1.3.1. Ruotsi	6	3. Laki kunnallisvaalilain muuttamisesta	26
2.1.3.2. Norja	7	LIITE	29
2.1.3.3. Tanska	8	Rinnakkaistekstit	29
2.2. Asian valmistelu	8	1. Laki kansanedustajain vaaleista annetun lain muuttamisesta	29
3. Uudistuksen toteuttamisesta	9	2. Laki tasavallan presidentin valitsemisesta annetun lain muuttamisesta	34
3.1. Kotiäänestyksen toteuttamisvaihtoehtoja	9	3. Laki kunnallisvaalilain muuttamisesta	35
3.2. Kotiäänestyksen toimittaminen	11		
3.3. Kuljetukset äänestyspaikalle	11		
4. Esityksen organisatoriset ja taloudelliset vaikutukset	12		
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	13		
1. Lakiehdotusten perustelut	13		
1.1. Laki kansanedustajain vaaleista annetun lain muuttamisesta	13		

YLEISPERUSTELUT

1. Tavoitteet ja keinot

Yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden toteutumisen edellyttää, että äänioikeutetuilla on myös käytännössä mahdollisuus äänestää. Tämän esityksen tavoitteena on parantaa sellaisten äänestäjien äänestysmahdollisuuksia, joille äänestäminen on nykyisin tosiasiaa mahdotonta tai ainakin tuottaa kohtuuttomia vaikeuksia.

Vaaleihin voidaan voimassa olevan lainsäädännön mukaan osallistua äänestämällä jompanakumpana vaalipäivänä äänestysalueen äänestyspaikassa tai ennakolta laissa tarkoitetuissa ennakoäänestyspaikoissa. Ennakoäänestyksen tarkoituksena on, että muun muassa kaikilla niillä äänestysalueen vaaliluetteloon merkityillä äänioikeutetuilla, joilla esimerkiksi matkan, vaikeiden liikenneolosuhteiden tai muun syyn vuoksi ei ole todennäköisesti mahdollisuutta käyttää äänioikeuttaan vaalitoimituksessa, olisi tilaisuus jo ennakoon käydä äänestämässä. Ennakoäänestys voi tapahtua missä tahansa ennakoäänestyspaikana toimivassa posti- ja telelaitoksen toimipaikassa. Sairaaloissa, vanhainkodeissa sekä eräissä muissa vastaavanlaisissa laitoksissa samoin kuin rangaistuslaitoksissa voivat äänestää ennakolta niissä hoidettavana olevat tai niihin otetut henkilöt. Ennakoäänestys järjestetään ulkomailla niissä Suomen edustustoissa, jotka asetuksella määrätään, ja suomalaisissa laivoissa.

Äänioikeuden käyttämisen tosiasiallisena esteenä saattaa olla vaikea vamma, joka aiheuttaa vaikeuksia suoriutua jokapäiväisistä toiminnoista ja tekee mahdottomaksi tai kohtuuttoman vaikeaksi päästä äänestysalueen äänestyspaikalle taikka ennakoäänestyspaikkaan. Myös pitkäaikainen sairaus voi olla esteenä äänioikeuden käyttämiselle. Mikäli tällainen vammainen henkilö tai pitkäaikaissairas on otettu hoidettavaksi sairaalaan tai muuhun laitokseen, voi hän siellä äänestää ennakolta. Tällöin vamma tai sairaus ei ole käytännössäkään esteenä äänioikeuden käyttämiselle.

Nykyisessä lainsäädännössä on eräitä puutteita sen johdosta, että vaalilainsäädännössä oleva luettelo niistä laitoksista, joissa ennakoäänestys

voidaan järjestää, ei vastaa enää täysin sosiaalihoitolainsäädännön laitostai hoitopaikkakäsittelyä. Tarkoituksena on yhdenmukaistaa laitoksista käytetyt termit, jottei eri lakien erilaisista käsitteistä aiheutuisi rajoituksia äänioikeuden käyttämiselle.

Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja annetaan yhä enemmän avohuoltona. Tämä merkitsee, että laitoksissa tapahtuvan ennakoäänestyksen ulkopuolelle jää yhä useampi sellainen vammainen tai pitkäaikaisesti sairas, joka on kotonaan tai kotisairaanhoidossa taikka kotipalvelujen piirissä. Avohuollon tehostuessa on mahdollista hoitaa kotioloissa myös vaikeasti sairaita ja vammaisia henkilöitä. Tosiasiallisen äänestysmahdollisuuden ulkopuolelle jää siten kasvava määrä henkilöitä, mikäli vaalilainsäädäntöä muuttamalla ei paranneta heidän osallistumismahdollisuuttaan.

Lähtökohtana on pidettävä sitä, että kotonaan asuvat ja hoidettavat vammaiset ja pitkäaikaissairaat voisivat käydä äänestämässä varsinaisilla äänestys- tai ennakoäänestyspaikoilla. Niin vammaisten kuin yleiseltäkin kannalta voidaan pitää ensisijaisena tavoitteena, ettei vammaisia aseteta poikkeavaan asemaan äänestysmenettelyssä. Heidän tulisi voida käyttää äänioikeuttaan mikäli mahdollista noudattaen samaa menettelyä kuin muutkin äänestäjät. Tämän toteutumista voidaan edesauttaa valitsemalla vaalihuoneistoiksi ja ennakoäänestyspaikkoina toimiviksi posti- ja telelaitoksen toimipaikoiksi sellaisia, joihin pääsy on mahdollista myös esimerkiksi liikuntavammaisille. Myös avustajan käyttömahdollisuus helpottaa äänestämistä. Keskeinen keino taata vammaiselle ja sairaalle mahdollisuus äänestää on asianmukaisen kuljetuksen järjestäminen kodin ja äänestyspaikan välillä.

Nykyisin on vaalilainsäädännössä vain avustajaa koskeissa säännöksissä kiinnitetty huomiota vammaisten mahdollisuuksiin äänestää. Vaalihuoneistoja ja ennakoäänestyspaikkoina toimivia posti- ja telelaitoksen toimipaikkoja valittaessa ei ole aina riittävästi otettu huomioon vammaisten pääsymahdollisuuksia näihin tiloihin. Esityksessä on katsottu, että tätä tilannetta

voidaan parantaa nykyisten säännösten puitteissa muun muassa riittävillä ohjeilla.

Vaikkeavammille henkilöille tarkoitettua kuljetuspalvelua järjestetään osana sosiaalipalvelua. Tämä kuljetuspalvelu ei kuitenkaan toistaiseksi kata kaikkia kuntia, ja järjestettyjen matkojen lukumäärä on ollut rajoitettu. Siten kuntien järjestämällä kuljetuspalvelulla ei ole voitu taata kaikille sitä tarvitseville vammaisille vaalikuljetusta.

Tarkoituksena on, että kuljetusapua tarvitseva vammainen voisi saada sitä aina äänestämistä varten. Kun tällaisen kuljetuksen järjestäminen on osa yhteiskunnan vammaisille tarjoamaa kuljetusapua, on sen toteuttaminen katsottu tarkoituksenmukaiseksi liittää osaksi yleistä vammaisten kuljetuspalvelujen parantamista.

Osalla kotona hoidettavista vammaisista ja sairaista on niin suuria liikkumisvaikeuksia, etteivät he voi poistua kotoaan äänestys- eikä ennakoöänesspaikalle, vaikka pääsy niihin helpotettaisiinkin. Sen vuoksi tälle äänestäjäryhmälle äänioikeuden käyttäminen voidaan tehdä mahdolliseksi vain järjestämällä heille tilaisuus äänestää kotonaan. Esityksessä ehdotetaan siten ennakoöänesspaikan järjestämistä kotona (*kotiäänestys*) niille, jotka vaikean vamman tai pitkäaikaisen sairauden vuoksi eivät pääse äänestys- eivätkä ennakoöänesspaikkaan ilman kohtuuttomia vaikeuksia. Tällaisen äänestysmenettelyn piiriin arvioidaan koko maassa kuuluvan noin 10 000 äänioikeutettua.

Ehdotukset toteutettaisiin lisäämällä kansanedustajain vaaleista annettuun lakiin (391/69, lyh. EVAaliL), tasavallan presidentin valitsemisesta annettuun lakiin (574/87) ja kunnallisvaalilakiin (361/72, lyh. KunVaaliL) säännökset kotiäänestyksestä. Samalla vaalilakien laitoksia koskevia säännöksiä tarkistettaisiin ja lakeihin sisällytettäisiin vaalikuljetuksia koskeva viittaussäännös.

2. Nykyinen tilanne ja asian valmistelu

2.1. Nykyinen tilanne

2.1.1. Vaalilainsäädäntö

Vammaisten ja laitoksissa hoidettavina olevien äänestysmahdollisuuksia on parannettu vähitellen vaalilainsäädännön muun kehittämisen yhteydessä. Äänestämistä valtiollisissa vaaleissa muualla kuin sen äänestysalueen äänestyspaikas-

sa, jonka vaaliluetteloon äänestäjä on merkitty, laajennettiin huomattavasti kansanedustajain vaaleista 30 päivänä kesäkuuta 1955 annetulla lailla (336/55). Sen mukaan äänioikeutettu henkilö, joka oli hoidettavana sairaalassa, saattoi osallistua siellä vaaleihin. Vaalitoimitus sairaalassa tapahtui vaalipäivinä vaalitoimikunnan edessä. Lakiin lisättiin samalla myös säännökset äänioikeutetun Suomen kansalaisen osallistumisesta vaaleihin ulkomailla. Voidakseen käyttää äänioikeuttaan äänestäjän oli annettava vaaliviranomaiselle asianomaiselta vaalilautakunnalta saamansa ote vaaliluettelosta.

Ennakoöänessmenettelyä koskevien säännösten sisällyttäminen 13 päivänä kesäkuuta 1969 kansanedustajain vaaleista annettuun lakiin, joka on useilla eri laeilla muutettuna edelleenkin voimassa, ja tasavallan presidentin valitsijamiesten vaaleista annettuun lakiin (392/69) merkitsi olennaista helpotusta kansalaisten osallistumiseen vaaleihin. Ennakolta äänestäminen tehtiin mahdolliseksi muun muassa niille henkilöille, jotka ovat hoidettavana sairaalassa, kunnalliskodissa, vanhainkodissa tai sairaskodissa (laitos) sekä jotka vaalipäivinä muusta syystä todennäköisesti ovat estyneet käyttämästä äänioikeuttaan oman äänestysalueensa vaalitoimituksessa. Myös ulkomailla vakinaisesti asuvien äänioikeutettujen Suomen kansalaisten osanotto vaaleihin järjestettiin tuolloin ennakoöänesspaikan.

Koska keskeisenä periaatteena vaalitoimituksen järjestämisessä pidettiin sitä, että äänestämisen tulee tapahtua viranomaisen edessä, säädettiin näin myös ennakoöänesspaikan osalta. Laitoksessa äänestyksen järjestämisestä huolehtii edelleenkin kunnanvaltuuston asettama vaalitoimikunta, joita kunnassa voi olla yksi tai useampia. Muina ennakoöänesspaikkoina toimivat asetuksella määrättävät posti- ja telelaitoksen toimipaikat sekä ulkomailla ne Suomen edustustot, jotka asetuksella määrätään, ja suomalaiset laivat.

Äänestyksen järjestämisestä muussa ennakoöänesspaikassa kuin laitoksessa huolehtii virkavastuulla (EVAaliL 101 §) toimiva vaalitoimitsija, jona on posti- ja telelaitoksen toimipaikassa postipiirin päällikön määräämä virkamies, Suomen edustustossa sen päällikkö tai hänen määräämänsä edustuston palveluksessa oleva henkilö ja suomalaisessa laivassa sen päällikkö tai hänen määräämänsä laivassa palveleva henkilö.

Saatujen kokemusten pohjalta ennakoöänesspaikkoina olevien laitosten piiriä laajennettiin vuonna 1972 siten, että ennakoöänesspaikka tehtiin mahdolliseksi edellä mainittujen laitosten ohella

myös invaliidihuoltolaissa (907/46) tarkoitettussa erityishuoltolaitoksessa sekä työlaitoksessa, päihdyttävien aineiden väärinkäyttäjien huoltolassa ja rangaistuslaitoksessa. Samassa yhteydessä laista poistettiin maininta siitä, että ennakoäänestystä ei järjestetä mielisairaaloissa eikä laitosten mielisairasosastoissa. Näin myös näissä laitoksissa voidaan osallistua ennakolta vaaleihin.

Ennakoäänestysmenettelyä koskevat säännökset sisällytettiin lähes sellaisinaan 12 päivänä toukokuuta 1972 annettuun kunnallisvaalilakiin.

Viimeksi ennakoäänestyspaikkoina oleviin laitoksiin lisättiin invaliidihuoltolaissa tarkoitettu palvelutalo ja sitä vastaava palveluasuntoryhmä vuonna 1985 annetuilla laeilla (370—372/85). Samalla laitosluettelosta poistettiin irtolaislain (57/36) muutoksen (706/82) johdosta työlaitos.

Voimassa olevien säännösten mukaan ennakoäänestys aloitetaan 18. päivänä ennen vaaleja sekä lopetetaan ulkomailla 8. päivänä (ennen edustajainvaaleja) ja kotimaassa 5. päivänä ennen vaaleja. Milloin edustajainvaalit toimitetaan tammikuun 1 päivän ja huhtikuun 30 päivän välisenä aikana, aloitetaan ennakoäänestys kuitenkin asetuksella määrättävissä posti- ja telelaitoksen toimipaikoissa saaristoalueella, missä kulkuyhteydet ovat jääolosuhteiden vuoksi heikot, jo 23. päivänä ennen vaaleja. Laitoksissa ennakoäänestys tapahtuu edellä mainittuina ajanjaksoina, sen mukaan kuin vaalitoimikunta määrää, ennakoäänestyksen lopettamispäivänä tai sitä edeltävänä päivänä sekä yhtenä muuna päivänä toimikunnan määrääminä kellonaikoina.

Posti- ja telelaitoksen toimipaikassa äänestäjä voi käydä äänestämässä ennakolta ennakoäänestysaikana jokaisena arkipäivänä sinä aikana, jolloin toimipaikka on yleisöä varten avoinna, taikka posti- ja telehallituksen määräämänä muuna aikana.

Kotisairaanhoidossa hoidettavat henkilöt sekä ne vammaiset, jotka eivät ole hoidettavana edellä tarkoitetuissa laitoksissa, ovat mahdollisuksiensa mukaan käyneet äänestämässä joko vaalipäivinä oman äänestysalueensa äänestyspaikassa tai ennakolta asetuksella ennakoäänestyspaikaksi määrättyssä posti- ja telelaitoksen toimipaikassa. Muiden muassa heidän osallistumistaan vaaleihin on pyritty helpottamaan eräillä vaalitoimituksissa ja ennakoäänestyksessä noudatettavilla erityissäännöksillä. Jokaisella äänestyspaikalla tulee olla vaalilautakunnan nimeämä, käsivarsinauhalla varustettu vaaliavustaja, joka äänestäjän pyynnöstä avustaa häntä merkinnän tekemisessä (EvaaliL 50 § 1 mom. ja KunVaaliL 48 § 3 mom.).

Äänestäjällä, joka haluaa käyttää vaalilautakunnan jäsentä avustajana äänestysmerkinnän tekemisessä, on siihen oikeus, jollei se viivytä vaalitoimitusta. Ennakoäänestyspaikassa äänestäjän pyynnöstä vaalitoimitsijan ja vaalitoimikunnan jäsenen on avustettava häntä äänestämässä.

Ennen vuoden 1985 lainmuutoksia (370—372/85) vain sokealla äänestäjällä oli oikeus käyttää äänestysmerkinnän tekemisessä apuna valitsemaansa henkilöä (EvaaliL 50 § 3 mom. ja 72 § 3 mom. sekä KunVaaliL 48 § 3 mom. ja 68 § 3 mom.). Koska myös muilla vammaisilla oli ollut käytännössä usein vaikeuksia äänestysmerkinnän tekemisessä, muutettiin lakia siten, että jokainen sellainen henkilö, jonka kyky tehdä äänestysmerkintä on oleellisesti heikentynyt, saa käyttää tässä tehtävässä apuna valitsemaansa avustajaa (hall. es. n:o 17/1984 vp. ja PeVM n:o 35/1984 vp.). Vaalilainsäädäntöön ei sisälly muita vammaisia koskevia erityissäännöksiä.

Edellä mainittuja kansanedustajain vaaleista annetun lain säännöksiä vaalitoimituksesta ja ennakoäänestyksestä sovelletaan tasavallan presidentin valitsemisesta 26 päivänä kesäkuuta annetun ja 1 päivänä heinäkuuta 1987 voimaan tulleen lain 21 §:n mukaan tasavallan presidentin välittömässä vaalissa ja valitsijamiesten vaaleissa sekä menettelystä neuvoa-antavissa kansanäänestyksissä mainittuina päivinä annetun ja voimaan tulleen lain (571/87) 9 §:n mukaan valtakunnallisissa kansanäänestyksissä. Tasavallan presidentin valitsemisesta annetulla lailla kumottiin tasavallan presidentin valitsijamiesten vaaleista annettu laki, jonka 13 §:ään sisältyneen viittaus-säännöksen nojalla muun muassa vammaisia koskevat kansanedustajain vaaleista annetun lain säännökset ovat olleet sovellettavina myös valitsijamiesten vaaleissa.

2.1.2. Käytäntö

Vuoden 1983 kansanedustajain vaaleihin osallistui laitoksissa yhteensä yli 37 000 henkilöä. Helsingin kaupungissa sijaitsevilla laitoksissa äänestäneiden lukumäärä oli yli 4 700. Niin kuin edellä on todettu, laitoksissa saavat äänestää vain niissä hoidettavana olevat tai niihin otetut henkilöt. Esimerkiksi sairaalan poliklinikalla hoitoa saamassa käyvällä henkilöllä ei ole oikeutta äänestää sairaalassa. He, samoin kuin valvotussa kotisairaanhoidossa hoidettavat ja kotona asuvat vammaiset, joutuvat äänestämään muiden äänestäjien tapaan joko jompanakumpana vaalipäivä-

nä äänestysalueen äänestyspaikassa tai jo ennakolta ennakköäänestyspaikaksi määrättyssä posti- ja telelaitoksen toimipaikassa.

Kunnan alue on useimmissa kunnissa jaettu liikenteellisistä tai muista erityisistä syistä kahteen tai useampaan äänestysalueeseen. Suurissa kaupungeissa äänestysalueita on ollut kymmeniä ja Helsingin kaupungissa jopa lähes 200. Koko maassa äänestysalueita oli vuoden 1984 kunnallisvaaleissa 5 125. Voimassa olevien säännösten mukaan vaalitoimitusta varten tulee kussakin äänestysalueessa olla äänestyspaikka, jota varten kunnan on annettava käytettäväksi sopiva huoneisto ja kalusto (EVAaliL 48 § 1 mom. ja KunVaaliL 46 § 1 mom.). Kun otetaan huomioon muun muassa äänestyspaikkojen suuri lukumäärä ja olosuhteet harvaanasutulla maaseudulla, ei vaalihuoneistoja valittaessa ole aina voitu kiinnittää riittävästi huomiota niiden sopivuuteen esimerkiksi liikuntavammaisille. Samoin on asiaa laita niiden yli 900 posti- ja telelaitoksen toimipaikan osalta, jotka asetuksella on määrätty ennakköäänestyspaikoiksi.

Milloin aikaisempien kokemusten perusteella on voitu todeta, ettei esimerkiksi liikuntavammaisen pääse avustettunakaan äänestysalueensa vaalihuoneistoon, on hänet jouduttu kuljettamaan äänestämistä varten sopivaan ennakköäänestyspaikaksi määrättyyn posti- ja telelaitoksen toimipaikkaan. Käytännössä kuljetuksesta ovat huolehtineet vammaisen ohella hänen omaisensa, ja joissakin kunnissa eräät järjestöt ovat vapaaehtoisesti järjestäneet vanhuksille ja muille äänestäjille kodin ja äänestyspaikan väliset kuljetukset. Vaalilainsäädäntöön ei sisälly äänestäjien kuljetuksia koskevia säännöksiä. Vammaisten henkilöiden liikkumismahdollisuuksia on voitu turvata invalidihuoltolain mukaisten kuljetuspalveluiden ja sosiaalihuoltolain (710/82) mukaisen kotipalvelun sisältämän kuljetuspalvelun avulla.

Invalidihuoltona toteutettavan kuljetuspalvelun järjestäminen on perustunut invalidihuoltolain 22 f §:ään sekä valtioneuvoston päätökseen vaikeavammaisille invalideille annettavista asumispalveluista (VNp 475/74, muut. 555/83). Päätöksen mukaan invalidihuoltolain mukaisiin kuljetuspalveluihin on oikeutettu vain vaikeavammaisen henkilö. Vaikeavammaisena on pidetty sellaista invalidihuoltolaissa tarkoitettua henkilöä, jolta puuttuu suuntausnäkö hänelle tuntemattomassa paikassa tai jolla liikkuminen tai jokapäiväisistä toiminnoista selviytyminen muutoin tuottaa erityisiä vaikeuksia.

Kuljetuspalveluna on järjestetty tai tuettu työssä käymisen, opiskelun, virkistykseen, yhteiskunnallisen osallistumisen tai muun syyn vuoksi tarpeellisia kuljetuksia. Ennen kuin sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionosuudesta annettu laki (677/82) tuli vuonna 1984 voimaan, invalidihuoltolain mukaista kuljetuspalvelua järjestettiin valtion tulo- ja menoarvioon varatun määrärahan puitteissa. Vuonna 1983 kuljetuspalvelua järjestettiin 309 kunnassa ja käyttäjiä sen piirissä oli noin 10 000. Matkoja kertyi käyttäjää kohti keskimäärin 30 yhdensuuntaista matkaa vuodessa.

Sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionosuudesta annetun lain voimaantulon jälkeen kuljetuspalvelu tuli valtionosuuden piiriin. Kuljetuspalvelutoimintaan on kunta saanut tammi-kuun 1 päivästä 1984 lukien kantokykyluokkansa mukaisen valtionosuuden.

2.1.3. *Eräiden muiden maiden lainsäädäntö*

2.1.3.1. Ruotsi

Ruotsissa valtiopäivävaaleja, landstinget-vaaleja ja kunnallisvaaleja koskevat säännökset sisältyvät vaalilakiin vuodelta 1972 (vallagen, SFS 1972:620). Nämä vaalit toimitetaan samaan aikaan.

Äänestys tapahtuu vaalipäivänä äänestysalueen vaalihuoneistossa. Kunnan on osoitettava vaaleja varten sopivat vaalihuoneistot. Kunnan tulee vaalipäivänä järjestää kuljetus niille äänestäjille, jotka asuvat kaukana tai erillään ja joille aiheutuu huomattavia kustannuksia äänestyspaikalle saapumisesta tai tämä vie huomattavasti aikaa.

Vaaleihin voi osallistua myös äänestämällä postitoimipaikassa (röstning på postanstalt). Äänestys postitoimipaikassa alkaa 24. päivänä ennen vaaleja ja päättyy vaalipäivänä.

Vaalien johdosta perustetaan tilapäisiä postitoimipaikkoja sairaaloihin, vanhainkoteihin, kriminaali- ja sosiaalihuoltolaitoksiin tai muihin vastaaviin huoltolaitoksiin. Äänestystoimitus voidaan aloittaa aikaisintaan seitsemän päivää ennen vaalipäivää.

Postilaitos määrää postitoimipaikkaan henkilön toimimaan äänten vastaanottajana (röstmot-tagare).

Edellä mainittujen äänestysmuotojen lisäksi voidaan Ruotsissa äänestää niin sanotussa äänestyslippulähetysmenettelyssä (röstning med valseldsförsändelse). Tässä menettelyssä äänestys ei

tapahdu viranomaisen edessä. Se on aikanaan koskenut vain aviopuolison mahdollisuutta äänestää siten, että toinen puoliso toimittaa äänestyslipun äänestyspaikalle. Menettely otettiin käyttöön vuonna 1920 naisten saadessa Ruotsissa äänioikeuden. Vuonna 1965 annetulla lailla tämä äänestystapa laajennettiin koskemaan myös niitä, jotka sairauden, liikkumisesteen tai korkean iän vuoksi eivät voi mennä sen äänestysalueen vaalihuoneistoon, jonka vaaliluetteloon heidät on merkitty. Menettely koskee myös niitä, jotka ulkomailla eivät mainitusta syystä voi mennä äänestämään Ruotsin edustustoon.

Äänestyslippulähetys toimitetaan lähetin välityksellä. Lähetinä voi toimia äänestäjän lapsi, lastenlapsi, isä, äiti, veli tai sisar taikka hoitaja. Lähetin tulee olla täyttänyt 18 vuotta. Maaseudulla lähetinä voi toimia postinkantaja. Lähetin toimittaa äänestyslippulähetysten asianomaiseen äänestyspaikkaan tai jättää sen postiin. Äänestyslippulähetysmenettelyä voidaan käyttää aikaisintaan 24 päivää ennen vaalipäivää.

Ennen kuin äänestyslippulähetys annetaan lähetille tai puolisolle, on äänestäjän suljettava äänestyslippu asianmukaisesti sitä tarkoitusta varten tehtyihin kuoriin. Tämän tulee tapahtua todistajan läsnä ollessa. Todistajan on oltava 18 vuotta täyttänyt. Äänestäjän puoliso, lapsi ja puolison lapsi eivät voi olla todistajana. Äänestäjä merkitsee äänestyslippulähetysten päälle vakuutuksen kunnian ja omantunnon kautta siitä, että hän laissa mainitusta syystä ei voi mennä äänestyspaikalle ja että äänestys on tapahtunut laissa edellytetyllä tavalla. Todistaja vahvistaa kirjallisesti, että äänestäjä on allekirjoittanut omakätisesti vakuutuksen.

2.1.3.2. Norja

Norjassa suurkäräjain-, fylkesting- ja kunnallisaaleja sääntelee vuonna 1985 annettu vaalilaki (lov om stortingsvalg, fylkestingsvalg og kommunestyrevalg, 1.3.1985 nr. 3).

Varsinaisena vaalipäivänä järjestettävän vaalitoimituksen lisäksi vaaleihin voidaan osallistua myös ennakköäänestyksessä (forhåndsstemmegivning). Ennakkoon voi äänestää henkilö, joka on estynyt äänestämästä vaalipäivänä varsinaisella äänestyspaikalla. Ennakköäänestys voi alkaa aikaisintaan heinäkuun alussa vaalivuonna (vaalit toimitetaan syyskuussa) ja päättyä viimeistään vaalipäivänä olevaa maanantaita edeltävänä lauantaina.

Kunnan vaaliviranomainen, valgstyret asettaa ennakköäänestystä varten äänten vastaanottajat (stemmemottaker). Valgstyret määrää myös ennakköäänestyspaikat kunnan alueella sekä tarkemmat ennakköäänestysajat. Ennakköäänestys voi tapahtua myös ulkomailla edustustoissa ja norjalaisissa aluksissa. Edelleen ennakköäänestys voidaan järjestää myös sairaaloissa, vanhainkodeissa ja muissa vastaavanlaisissa laitoksissa.

Äänioikeutettu, joka sairauden tai vamman vuoksi ei voi mennä vaalipäivänä äänestyspaikalle, saa äänestää ennakolta antamalla äänestyslippunsa yhdelle äänten vastaanottajalle siellä, missä hän on. Äänestäjän on kuitenkin oltava Norjassa.

Äänioikeutetun on kirjallisesti vaadittava valgstyretin puheenjohtajalta sitä, että hän saa äänestää siellä, missä hän on. Vaatimus on esitettävä viimeistään 12. päivänä ennen vaalipäivää. Vaatimuksessa on mainittava äänioikeutetun nimi ja osoite, syntymäaika sekä se, että hän on sairas tai vammaan eikä tämän vuoksi voi mennä äänestyspaikalle vaalipäivänä. Äänioikeutetun on allekirjoitettava vaatimus, jonka ohessa on esitettävä 18 vuotta täyttäneen allekirjoittama kirjallinen selvitys siitä, että tämä tuntee äänioikeutetun ja voi vakuuttaa, että äänestäjä ei sairauden tai vamman johdosta voi mennä äänestyspaikalle vaalipäivänä.

Valgstyretin puheenjohtaja tarkistaa, että tehdyt vaatimukset täyttävät laissa mainitut edellytykset. Jos näin ei ole asianlaita, hän lähettää tästä heti tiedon äänioikeutetulle mainiten myös syyn. Jos vaatimuksen esittämiselle asetettu määräaika ei ole vielä kulunut umpeen, on äänestäjälle varattava tilaisuus poistaa vaatimuksessa oleva puute. Valgstyretin puheenjohtaja tai muu vaaliviranomainen ei saa tarkistaa vaatimuksessa esitettyjä tietoja sen laajemmin kuin on mahdollista kunnan väestörekisterin avulla.

Valgstyretin puheenjohtaja määrää, keiden äänioikeutettujen luokse kunkin äänten vastaanottajan on mentävä ja antaa muut tarvittavat ohjeet. Laissa on vielä yksityiskohtaiset säännökset siitä, miten menetellään, jos äänten vastaanottaja ei tapaa äänioikeutettua tai tämä ei halua kaan äänestää tässä menettelyssä.

Äänestysmerkinnän tekemisen jälkeen äänestyslippu suljetaan kuoriin samaan tapaan kuin muussakin ennakköäänestyksessä. Päälimmäisessä kuoressa äänestäjän on lisäksi allekirjoitettava ilmoitus siitä, että sairauden tai vamman vuoksi hän ei voi mennä äänestyspaikalle vaalipäivänä.

2.1.3.3. Tanska

Niin Tanskan kansankäräjävaaleissa (lov om valg til folketinget, 22.9.1980 nr 418) kuin kunnallisvaaleissa (lov om kommunale valg, 29.3.1924 nr 101) voidaan äänestää varsinaisena vaalipäivänä tapahtuvan vaalitoimituksen lisäksi ennakkoon (brevstemmeafgivning). Tällaisessa menettelyssä voi äänestää se, joka on estynyt menemästä varsinaiselle äänestyspaikalle vaalipäivänä. Ennakkoon voidaan äänestää vaalipäivää edeltävänä kolmena viikkona, kuitenkin viimeistään toiseksi viimeisenä sunnuntaina ennen vaalipäivää. Näistä aikarajoista on eräitä poikkeuksia.

Ennakkoon äänestäminen tapahtuu väestörekisteriviranomaisen luona. Lisäksi äänestää voidaan sairaaloissa, vanhainkodeissa ja vastaavanlaisissa laitoksissa samoin kuin rangastuslaitoksissa. Laitoksissa äänestyksen toimittamisesta huolehtii laitoksen johto. Vielä on säädetty siitä, että etäällä sijaitsevalla saarella, joka ei muodosta omaa äänestysaluettaan, voi äänestyslipun antaa ennakkoon kunnanhallituksen tähän tehtävään määräämälle vaalioikeutetulle henkilölle edelleen toimitettavaksi vaaliviranomaiselle.

Äänioikeutettu, joka sairauden tai heikentyneen liikkumiskyvyn vuoksi ei voi mennä äänestyspaikalle vaalipäivänä, saa äänestää ennakolta kotona. Äänioikeutetun on oltava Tanskassa. Kotona tapahtuvaa äänestystä on pyydettyä oleskelukunnan väestörekisteriviranomaiselta viimeistään 14 päivää ennen vaalipäivää ja aikaisintaan neljä viikkoa ennen vaalipäivää. Pyyntö on tehtävä sitä varten valmistetulla lomakkeella. Siinä on mainittava äänestäjän täydellinen nimi, syntymäaika ja osoite oleskelupaikassa sekä se, ettei äänestäjä voi sairauden tai heikentyneen liikkumiskyvyn vuoksi mennä äänestyspaikalle vaalipäivänä. Pyyntö on allekirjoitettava paitsi äänestäjä myös täysi-ikäinen henkilö, jonka tulee ilmoittaa, että hän tuntee äänestäjän ja että tämä ei voi sairauden tai heikentyneen liikkumiskyvyn vuoksi mennä äänestyspaikalle vaalipäivänä.

Äänestyksestä kotona huolehtii kaksi äänten vastaanottajaa (stemmodtagere), jotka edustavat väestörekisteriviranomaista. Näiden tulee olla äänioikeutettuja ja kunnan virassa. Äänten vastaanottajilla on velvollisuus käydä äänestäjän luona vain kerran. Tarkemmat ohjeet äänestyksestä antaa Tanskan sisäasiainministeriö.

Itse äänestystoimitus tapahtuu kotona pääosin samalla tavalla kuin muutoinkin ennakkoon äänestettäessä. Suljettuaan täyttämänsä äänestyslipun asianomaiseen vaalikuoreen ja sen edelleen

lähetekuoreen on äänestäjän allekirjoitettava äänten vastaanottajien läsnä ollessa lähetekuoreessa oleva vakuutus siitä, että hän on vapaaehtoisesti ja muiden painostuksesta täyttänyt äänestyslipun samoin kuin että hän on vaalipäivänä estynyt menemästä äänestyspaikalle. Kuoreen tehtävällä merkinnällä on äänten vastaanottajien vahvistettava, kenen äänioikeutetun äänestyksestä on ollut kysymys, äänestäjän allekirjoituksen aitous ja että äänestys on tapahtunut ilman ulkopuolisten painostusta. Tämän jälkeen äänten vastaanottajat ottavat lähetekuoren toimittaakseen sen edelleen asianomaisille vaaliviranomaisille.

Liikuntarajoitteisten äänestäjien mahdollisuuksia äänestää varsinaisella äänestyspaikalla vaalipäivänä on helpotettu siten, että vaaliviranomaiset voivat tuoda vaaliurnan vaalihuoneiston ulkopuolelle, jossa äänestys sitten tapahtuu.

Tanskassa on annettu 13 päivänä toukokuuta 1987 uusi laki kansankäräjäin vaaleista (lov om valg till folketinget nr 271). Laki tulee voimaan 1 päivänä heinäkuuta 1988. Sen keskeisin uudistus nyt kysymyksessä olevilta osin on se, että ennakköäänestyksestä laitoksissa ei huolehtisi vain laitoksen johto, vaan ennakköäänne ottaisi vastaan kaksi äänten vastaanottajaa niin kuin muussakin ennakköäänestyksessä. Toisen äänten vastaanottajista tulisi olla tehtävään määrätty kunnan virkamies ja toinen heistä voisi olla laitoksen henkilökuuntaan kuuluva.

2.2. Asian valmistelu

Vuoden 1983 valtiopäivillä eduskunnalle tehtiin muun muassa lakialoite säännösten lisäämiseksi vaalilainsäädäntöön äänestäjien kuljetusten järjestämiseksi äänestyspaikalle (LA n:o 172/1983 vp). Lakialoitteen mukaan kunnat oli velvoitettava järjestämään asukkailleen, jotka eivät sairauden vuoksi kykene itse kulkemaan äänestyspaikalle, kuljetuksen äänestyspaikalle tai korvaamaan tällaisen henkilön itsensä hankkimasta kuljetuksesta aiheutuneet matkakulut. Ehdotettu järjestelmä sisälsi muun muassa yksityiskohtaiset säännökset hakemus- ja päätöksentekomenettelystä.

Eduskunnalle vuoden 1984 valtiopäivillä tehty lakialoite sisälsi ehdotukset laeiksi kansanedustajain vaaleista annetun lain ja kunnallisvaalilain muuttamisesta siten, että äänestäminen kotona tehtäisiin mahdolliseksi (LA n:o 29/1984 vp). Lakialoitteesta todettiin, että maassamme on arvioitu olevan noin 37 000 vaikeavammaista hen-

kilöä, joista kuitenkin läheskään kaikki eivät tarvitsisi aloitteen tarkoittamaa äänestysmuotoa. Lakialoitteessa arvioitiin, että kotiaänestys koskisi vain muutamia tuhansia suomalaisia. Ehdotuksen mukaan kotonaan saisi äänestää henkilö, jonka kyky liikkua tai toimia on iän, vamman, sairauden tai muun niihin rinnastettavan syyn takia siinä määrin rajoittunut, että pääsy asuinpaikan ennakköäänestyspaikalle tuottaa kohtuuttomia vaikeuksia. Kotiaänestyksen järjestämisestä olisi huolehtinut aloitteen mukaan kunnanvaltuuston asettama vaalitoimikunta.

Eduskunnalle vuoden 1984 alussa annetusta hallituksen esityksestä vaalilainsäädännön tarkistamiseksi (hall. es. n:o 17/1984 vp.) antamassaan mietinnössä (n:o 35/1984 vp.) perustuslakivaliokunta ehdotti edellä esitettyjen lakialoitteiden hylkäämistä, mutta totesi muun ohella, että vammaisten kuljettamisesta äänestyspaikalle tulee viranomaisien tarvittaessa huolehtia ja että olisi tutkittava, mitä mahdollisuuksia olisi vaikeasti vammaisten osalta siirtyä äänestämiseen kotona.

Oikeusministeriö asetti 9 päivänä lokakuuta 1985 toimikunnan, jonka tuli selvittää, millä eri tavoin voidaan parantaa vammaisten ja laitoksissa olevien henkilöiden mahdollisuutta käyttää ääni-oikeuttaan. Toimikunnassa olivat edustettuina oikeusministeriön lisäksi sosiaali- ja terveysministeriö, sosiaalihallitus, kuntien keskusjärjestöt, Invalidiliitto r.y. ja Kynnys r.y. Toimikunnan mietintö valmistui keuhällä 1986 (Vammaisten ja laitoksissa olevien äänestysmahdollisuuksien parantamista selvittäneen toimikunnan mietintö, komiteamietintö 1986:13).

Toimikunnan mietinnöstä pyydettiin lausunnot 39 viranomaiselta ja yhteisöltä. Suurin osa lausunnonantajista yhtyi toimikunnan mietintöön sisältyvään ehdotukseen. Joissakin yksityiskohdissa esitettiin ehdotuksesta poikkeavaa järjestelyä tai menettelyä. Yksi lausunnonantaja ei pitänyt onnistuneena ehdotusta, jonka mukaan kotiaänestyksestä huolehtisi vain yksi vaalitoimistija. Lausunnon mukaan vaalien luotettavuus paranisi, mikäli kotiaänestyksen toimittaisi kaksi vaalitoimistijaa. Yhdessä lausunnossa taas katsottiin, että 3-jäsenisen vaalitoimikunnan toimittamassa kotiaänestyksessä vaalisalaisuus tulisi turvattua paremmin kuin ehdotetussa menettelyssä. Muutama lausunnonantaja piti suotavana, että kotiaänestys voitaisiin toimittaa myös kotikunnan ulkopuolella ainakin silloin, kun vaikeasti vammaisen on muuttanut esimerkiksi opiskelun vuoksi kotoaan ja asuu opiskelupaikkakunnalla

omassa asunnossaan laitoksen ulkopuolella. Samoin esitettiin, että kotiaänestys tulisi voida toimittaa äänestäjän uudessa kotikunnassa silloin, kun hänen asuinkuntansa on muuttanut vaaliluettelon vahvistamisen jälkeen. Joissakin lausunnoissa ehdotettiin harkittavaksi, tulisiko vaaliviranomaiselle säätää mahdollisuus tarvittaessa etukäteen tarkastaa oikeus kotiaänestykseen ja selvissä väärinkäyttötapaüksissa jättää kotiaänestys toimittamatta vielä äänestystilaisuudessa. Lisäksi muutamat kunnat esittivät lausunnoissaan, että valtiollisissa vaaleissa kotiaänestyksestä aiheutuvat kustannukset tulisi säätää suoritettaviksi valtion varoista.

Hallituksen esitys pohjautuu eräin muutoksin ja lisäksiin vammaisten ja laitoksissa olevien äänestysmahdollisuuksien parantamista selvittäneen toimikunnan ehdotuksiin.

3. Uudistuksen toteuttamisesta

3.1. Kotiaänestyksen toteuttamisvaihtoehtoja

Kotiaänestyksen toteuttamisvaihtoehtoja tarkasteltaessa on pidetty lähtökohtana sitä nykyisen vaalijärjestelmämme perusperiaatetta, että äänestämisen tulee tapahtua vaaliviranomaisen edessä. Tällä tavoin voidaan turvata vaalivapaus ja vaalitalaisuus sekä siten myös osaltaan vaalien yleistä luotettavuutta. Näin ollen äänestämistä muuton kuin virkavastuulla toimivan vaaliviranomaisen läsnä ollessa ei ole katsottu voitavan toteuttaa meidän vaalimenettelyssämme, joka eräiltä osin poikkeaa muun muassa Ruotsissa käytössä olevasta menettelystä. Kuten jaksosta 2.1.3.1. ilmenee, Ruotsin vaalilain mukaan on mahdollista äänestää esimerkiksi kotona todistajan läsnä ollessa ilman vaaliviranomaisen myötävaikutusta.

Käytännön järjestelyn kannalta kotiaänestys on tarkoituksenmukaista toteuttaa ennakköäänestyksenä siihen voimassa olevien säännösten mukaan varatussa ajassa. Tämän on katsottu riittävän kotiaänestyksen järjestämiseen suurissakin kunnissa. Näin ollen voidaan myös noudattaa laajalti nykyisiä ennakköäänestystä koskevia säännöksiä ja siten oleellisesti keventää kotiaänestyksen sääntelyä. Kotona tapahtuvasta äänestämisestä käytännössä saatavien kokemusten perusteella voidaan myöhemmin selvittää, onko aiheellista säätää kotiaänestyksen toimittaminen mahdolliseksi myös esimerkiksi vaalipäivinä. Samalla olisi mahdollisuuksien mukaan pyrittävä selvittämään, kuinka moni vammaisista ja pitkäaikaissairaista

jää kotiaänestyksen ulkopuolelle sen vuoksi, että hän oleskelee tilapäisesti ennakkoaänestysaikana kotikuntansa ulkopuolella tai että häntä ei ole muuton vuoksi merkitty uuden kotikunnan äänestysalueen vaaliluetteloon.

Ehdotuksen mukaan kotiaänestys voitaisiin toimittaa vain siinä kunnassa, jonka äänestysalueen vaaliluetteloon kotiaänestyksen piiriin kuuluva äänestäjä on merkitty. Näin äänestyksen järjestämisestä ja toimittamisesta huolehtisivat ainoastaan tuon kunnan vaaliviranomaiset, joilla olisi käytännössä myös mahdollisuus tarvittaessa varmistaa vaaliluettelosta kotiaänestystä haluavaa äänestäjää koskevia tietoja. Erityisesti uuden, vain tiettyä äänestäjäryhmää koskevan äänestysmuodon käyttöönottamisvaiheeseen liittyy kysymys siitä, kuinka täsmällisesti on kyetty arvioimaan äänestysmuodon piiriin kuuluvien äänestäjien lukumäärä ja määrittelemään sen pohjalta lain soveltamisala. Mikäli ehdotuksen pohjana oleva arvio osoittautuisi liian alhaiseksi tai äänestyksen piiriin kuuluvia kuvaavaa säännöstä tulkittaisiin tarkoitettua laajemmin, saattaisi suurten kaupunkien vaaliviranomaisille aiheutua kotiaänestyksen toimittamisessa vaikeasti hallittavia tilanteita. Edellä esitetyistä syistä olisi aiheellista ensin seurata uudistuksen toimivuutta käytännössä ja selvittää äänestysmuodon vaikutukset muun muassa vaaliviranomaisten toimintaan, ennen kuin kotiaänestyksen toimittaminen ulotettaisiin ehdotettua laajemmalle.

Harkittaessa sitä, millä tavoin kokoonpannun vaaliviranomaisen edessä kotiaänestyksen tulisi tapahtua, on pidetty silmällä yhtäältä nykyisen ennakkoaänestyksen järjestämistä eri tilanteissa ja yleisön läsnäolon vaikutusta yleensä äänestysmenettelyssä sekä toisaalta erilaisia kotiaänestyksen olosuhteita äänestäjän kotona ja äänestysmenettelyn joustavuutta.

Edellä jaksossa 2.2. selostetussa lakialoitteessa ehdotettua järjestelmää, jossa voimassa olevassa vaalilaissa tarkoitettu vaalitoimikunta huolehtisi kotiaänestyksen toimittamisesta, on pidetty liian raskaana ja hankalana sekä äänestäjän että vaaliviranomaisen kannalta. Esimerkiksi olosuhteet äänestäjän kotona eivät ehkä aina salli kolmen jäsenen muodostaman vaalitoimikunnan käyntiä ilman erityisjärjestelyjä, joihin äänestäjän ei voida edellyttää ryhtyvän. Yksinäinen äänestäjä saattaisi tuntea olonsa turvattomaksi tällaisessa äänestysmenettelyssä.

Esityksessä on päädytty siihen, että kotiaänestyksen toimittamisesta huolehtivan vaaliviranomaisen tulee olla kokoonpanoltaan nykyistä vaa-

litoimikuntaa suppeampi. Harkittaessa ratkaisua eri vaihtoehtojen välillä, on kiinnitetty huomiota erityisesti siihen, että ennakkoaänestys olisi kaikissa tilanteissa ja eri äänestäjäryhmien osalta mahdollisimman yhdenmukainen. Kun ennakkoaänestys kotimaassa posti- ja telelaitoksen toimipaikoissa sekä ulkomailla Suomen edustustoissa ja suomalaisessa laivassa tapahtuu yhden virkavastuulla toimivan vaalitoimitsijan edessä, ei tässä esityksessä ole katsottu olevan aihetta poiketa tästä omaksutusta järjestelmästä. Näin ollen myös kotiaänestyksen toimittamisesta huolehtiminen annettaisiin yksijäsenisen vaaliviranomaisen tehtäväksi.

Edellä kuvatuissa ennakkoaänestystilanteissa on yleensä läsnä useita äänestäjiä. Niin ikään kotiaänestyksen piiriin kuuluvien vaikeavammaisten ja pitkäaikaissairaiden kotona useimmiten on tai siellä ainakin säännöllisesti käy heistä huolehtiva henkilö. Esityksessä on pidetty ehdotetun äänestysmuodon välttämättömänä edellytyksenä sitä, että kotiaänestyksessä on läsnä vaaliviranomaisen ja äänestäjän lisäksi tämän valitsema tai hyväksymä täysi-ikäinen henkilö. Tämän vaatimuksen tarkoituksena on muun muassa osaltaan torjua ennalta epäilyt siitä, että vaaliviranomainen olisi yksinäisen äänestäjän luona käydessään pyrkinyt vaikuttamaan äänestäjän vaalivapauteen. Puheena olevalta osin ehdotus poikkeaa muun muassa Norjassa käytössä olevasta kotiaänestysmenettelystä, jossa äänestäjä antaa vaalikuoreen sulkemansa äänestyslipun kotonaan yhdelle äänten vastaanottajalle ja jossa ei ole muita läsnä (2.1.3.2.).

Ehdotusta laadittaessa on ollut esillä useita vaihtoehtoja siitä, minkä viranomaisen tehtäväksi kotiaänestyksen toimittamisesta huolehtiminen olisi annettava. Erityisten virkojen perustamista puheena olevaa tehtävää varten tai sen määräämistä valtion tai kunnan jonkun viranhaltijan tehtävään sisältyväksi ei ole pidetty tarkoituksenmukaisena ratkaisuna. Kun niin ikään kunnan luottamushenkilöistä koostuvan uuden toimielimen asettamiseen ei ole katsottu olevan riittäviä perusteita, esityksessä on päädytty nykyisten vaaliviranomaisten hyväksikäytön pohjalta rakentamaan ratkaisuun. Voimassa olevan vaalilainsäädännön mukaan kutakin äänestysaluetta varten asetettu vaalilautakunta valvoo muun muassa, että vaalitoimitus kumpanakin vaalipäivänä tapahtuu lain edellyttämällä tavalla. Vaalitoimikuntien jäsenet sen sijaan huolehtivat ennakkoaänestyksen järjestämisestä laitoksissa. Ottaen huomioon mainittujen vaaliviranomaisten nykyi-

set tehtävät viimeksi mainitun kunnanvaltuuston asettaman kunnan toimielimen jäseniä on pidetty sopivimpina myös huolehtimaan ennakkoäänestyksenä toimitettavasta kotiaänestyksestä.

3.2. Kotiaänestyksen toimittaminen

Ehdotetussa järjestelmässä kunnanvaltuuston olisi asetettava hyvissä ajoin ennen vaaleja paitsi laitoksissa toimitettavaa ennakkoäänestystä varten myös kotiaänestyksen järjestämistä varten yksi tai useampi vaalitoimikunta. Kunnan keskusvaalilautakunta määräisi vaalitoimikunnan jäsenistä ja varajäsenistä ne, jotka huolehtisivat vaalitoimistijoina siinä kunnassa kotiaänestyksen toimittamisesta asianomaisen äänestäjän luona. Kotiaänestyksessä olisi oltava läsnä yhden vaalitoimistijan ja äänestäjän lisäksi äänestäjän valitsema tai hyväksymä 18 vuotta täyttänyt henkilö.

Kotiaänestykseen oikeutettujen äänestäjien piiri on rajattu vain sellaisiin vaikeavammaisiin ja pitkäaikaissairaisiin, jotka eivät pääse ilman kohtuuttomia vaikeuksia äänestys- eivätkä ennakkoäänestyspaikkaan. Tällaisen henkilön halutessa äänestää kotonaan hänen tulisi ilmoittaa tästä sen kunnan keskusvaalilautakunnalle, jonka äänestysalueen vaaliluetteloon hänet on merkitty. Keskusvaalilautakunnalla ei ole oikeutta ryhtyä selvittämään, onko äänestäjällä edellä tarkoitettu vamma tai onko hän pitkäaikaisesti sairas. Ehdotusta laadittaessa on tosin harkittu erilaisia keinoja, joilla voitaisiin etukäteen varmistaa, ettei kotiaänestystä toimitettaisi sen piiriin kuulumatoman äänestäjän kotona. Tehokkaan tarkastusmenettelyn niveltäminen ehdotetun joustavan järjestelmän osaksi hankaloittaisi vaaliviranomaisten toimintaa. Kotiaänestyksen edellytysten tarkastaminen vaatisi vaaliviranomaisten sekä sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaisten välistä yhteistoimintaa, mihin kotiaänestyksen valmistaviin toimenpiteisiin varattu aika ei kaikissa tilanteissa riittäisi. Vaaliviranomaisen kieltäytyessä kotiaänestyksen toimittamisesta äänestäjällä ei olisi enää mahdollisuutta saada ennen vaaleja muutoksenhakuviranomaisen ratkaisua asiaan. Edellä tarkoitettua tarkastusmenettelyä ei ole katsottu siitä saatavaksi arvioitun hyödyn huomioon ottaen tarkoituksenmukaiseksi toteuttaa ehdotettua laajemmin (80 b § 4 mom.).

Keskusvaalilautakunnan puheenjohtajan on huolehdittava siitä, että äänestäjälle annetaan viipymättä tieto siitä ajankohdasta, jolloin vaalitoimistija saapuu hänen luokseen. Äänestäjälle

ilmoitetaan myös niissä tapauksissa, joissa kotiaänestystä ei voida toimittaa.

Kotiaänestys toimitetaan samoina ajanjaksoina kuin ennakkoäänestys eli kotiaänestykset voidaan aloittaa eräin poikkeuksin 18. päivänä ennen vaaleja ja järjestää viimeistään 5. päivänä ennen vaaleja. Äänestäminen kotona tapahtuu pääosin muutoinkin samoin kuin ennakkoäänestys.

Kotiaänestys olisi uudistuksen toteuduttua mahdollinen kansanedustajain vaaleissa sekä tasavallan presidentin välittömässä vaalissa ja sen kanssa samanaikaisesti toimitettavissa valitsijamiesten vaaleissa samoin kuin kunnallisvaaleissa. Koska valtiollisissa kansanäänestyksissä noudetaan kansanedustajain vaaleista annettua lakia ja siis myös siihen lisättäväksi ehdotettuja kotiaänestyssäännöksiä, olisi kansanäänestyksissäkin käytettävissä kotiaänestysmahdollisuus.

3.3. Kuljetukset äänestyspaikoille

Edellä jaksossa 2.2. mainitussa, äänestäjien kuljetusten järjestämistä koskeneessa lakialoitteessa edellytettiin siihen sisältyvien ehdotusten toteuttamista lisäämällä vaalilainsäädäntöön yksityiskohtaiset säännökset muun ohella kuljetuksiin oikeutetuista, hakemus- ja päätöksentekomenettelystä sekä muutoksenhausta.

Harkittaessa äänestäjien kuljetuksen järjestämistä äänestyspaikalle vaaliviranomaisten toimesta on esityksessä pidetty lähtökohtana muun muassa kunnan vaaliviranomaisille aloitteessa ehdotettujen uusien tehtävien soveltuvuutta vaaliviranomaisten nykyisiin tehtäviin ja päällekkäisten viranomaistoimintojen välttämistä.

Lakialoitteeseen sisältyneen ehdotuksen mukaan kunnan keskusvaalilautakunta joutuisi ratkaisemaan, olisiko kuljetuksen järjestämistä pyytäneitä äänioikeutettua kunnan jäsentä pidettävä laissa tarkoitettulla tavalla sairaana. Tämän selvittäminen edellyttäisi laissa säädettyä yhteistoimintaa kunnan vaaliviranomaisten sekä sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaisten kesken. Kunnan keskusvaalilautakunnan olisi siten tutkittava erikseen äänestäjän esittämät vammaisuuttaan tai terveydentilaansa koskevat tiedot, jotka useimmiten ovat jo sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaisten hallussa ja joiden perusteella asianomaiselle henkilölle on mahdollisesti myönnetty jaksossa 2.1.2. tarkoitettuina sosiaalipalveluina toteutettuja kuljetuspalveluja. Tällaista kahdenkertaista menettelyä ei voida pitää tarkoituksenmukaisena. Kun lisäksi invalidihuoltolaki korva-

taan vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 3 päivänä huhtikuuta 1987 annetulla lailla (380/87), joka sisältää yhtenä palvelumuotona myös vaikeavammaisille henkilöille järjestettävät kuljetuspalvelut, ei vaalikuljetuksia koskevien erityissäännösten sisällyttämistä vaalilainsäädäntöön ole pidetty toteuttamiskelpoisena toimenpiteenä. Lakialoitteessa tarkoitettujen kuljetuspalvelujen järjestäminen niveltyy lisäksi osana sosiaalipalveluna annettavaan kuljetuspalveluun.

Esityksessä on lähdetty siitä, että kuljetukset äänestyspaikalle järjestetään vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetun lain 8 §:n nojalla. Sanottu laki tulee voimaan 1 päivänä tammikuuta 1988, mutta lain 8 §:n 2 momentissa tarkoitettujen kuljetuspalveluiden osalta lakia kuitenkin sovelletaan 1 päivästä tammikuuta 1992. Lain 21 §:n 2 momentin voimaantulosäännöksen mukaan ennen mainitua ajankohtaa voidaan vaikeavammaiselle henkilölle antaa 8 §:n 2 momentissa tarkoitettuja palveluja 8 §:n 1 momentin nojalla.

4. Esityksen organisatoriset ja taloudelliset vaikutukset

Esityksessä ehdotettu kotiaänestys järjestettäisiin nykyisen viranomaisorganisaation avulla. Kotiaänestyksen toimittaisivat vaalitoimitsijat, joita olisivat vaalitoimikuntien jäsenet ja varajäsenet.

Kunnanvaltuuston on voimassa olevan lainsäädännön mukaan hyvissä ajoin ennen vaaleja asetettava vaalilaissa tarkoitettuja laitoksia varten yksi tai useampi vaalitoimikunta, johon kuuluu kolme jäsentä ja tarpeellinen määrä varajäseniä, kuitenkin vähintään kolme (EvaaliL 8 § 1 mom. ja 63 § sekä KunVaaliL 5 § 1 mom. ja 59 §). Koko maassa laitoksissa ennakkoaänestyksen järjestämisestä huolehtineiden vaalitoimikuntien lukumäärä oli vuoden 1984 kunnallisvaaleissa 494 ja ennakkoaänestys järjestettiin 1 088 laitoksessa.

Helsingin kaupungissa asetettiin vuoden 1984 kunnallisvaaleja varten yhteensä 23 vaalitoimikuntaa, jotka huolehtivat ennakkoaänestyksen järjestämisestä 80 laitoksessa. Laitosten ja niissä hoidettavana olevien henkilöiden lukumäärän huomioon ottaen kunnanvaltuustot asettavat yhden tai useamman vaalitoimikunnan. Useimmissa kunnissa on asetettu yksi tai korkeintaan kaksi vaalitoimikuntaa. Niissä kunnissa, joissa ei ole yhtään edellä tarkoitettua laitosta, ei ole myös-

kään tarvinnut asettaa vaalitoimikuntaa. Tällaisia kuntia oli vuoden 1984 kunnallisvaaleissa 44.

Niissä kunnissa, joissa vaalitoimikuntaa ei ole asetettu, olisi kotiaänestystä varten sellainen asetettava. Muissa kunnissa ei yleensä tarvinne asettaa kotiaänestystä varten uusia toimikuntia. Siten on arvioitu, että useimmissa kunnissa kotiaänestyksestä voisivat huolehtia ne vaalitoimikunnat, jotka asetetaan jo laitoksissa toimitettavaa ennakkoaänestystä varten. Lisähenkilöstön tarve voidaan eräissä tapauksissa tyydyttää myös niin, että vaalitoimikuntaan otetaan enemmän varajäseniä.

Tarvittaviin henkilöstöresursseihin vaikuttaa suoranaisesti kotiaänestyksessä äänestävien määrä. Niin kuin esityksessä on todettu, on tämän määrän arvioiminen vaikeata. Oletettava määrä on noin 10 000 koko maassa. Asukasmäärältään suurimmassa kunnassa Helsingissä tällaisia äänestäjiä on arvioitu olevan noin 1 000. Muissa suurimmissa kaupungeissa määrä saattaisi olla 100—300. Useimmissa kunnissa kotiaänestyksen piiriin kuuluvia olisi muutama tai korkeintaan parikymmentä.

Kotiaänestyksen organisatorinen järjestäminen voi tuottaa vaikeuksia lähinnä asukasmäärältään suurimmissa kaupungeissa. Menettelyä koskevat säännösehdotukset on pyritty mitoittamaan tällaisten kuntien vaatimusten mukaan. Ensimmäisten vaalien jälkeen, joissa kotiaänestys on ollut käytössä, voidaan huomattavasti helpommin etukäteen varautua kotiaänestykseen. On oletettavaa, ettei kotonaan äänestävien määrä vaihtelee kovin paljon eri vaaleissa.

Kotiaänestyksen järjestämisen organisoinnista huolehtisi lähinnä kunnan keskusvaalilautakunnan puheenjohtaja, jolla tätä varten tulisi olla käytettävänä riittävästi apu-työvoimaa. Erityisesti ilmoitusten vastaanotto, vastausten antaminen niiden johdosta äänestäjille sekä yleensä sen järjestely, minä ajankohtana kukin vaalitoimitsija käy kotonaan äänestävää luona, vaatii etenkin suurissa kunnissa yksityiskohtaista suunnittelua. Kunnan keskusvaalilautakunnalla on vaalilain mukaan mahdollisuus ottaa itselleen paitsi sihteeri ja laskijat myös muuta henkilökuntaa. Tätä henkilökuntaa kotiaänestys voi eräissä kunnissa jonkin verran lisätä.

Kotiaänestyksestä aiheutuisi kunnille lisäkustannuksia etupäässä siinä muodossa, että vaalitoimitsijalle tulisi suoritettavaksi kotiaänestyskävinnistä palkkio ja korvaus niiden perusteiden mukaan kuin luottamushenkilöiden palkkiosäännössä on määrätty suoritettavaksi luottamushenkilön erityisestä tehtävästä. Kunnasta ja esimerkiksi sen

laajuudesta riippuen voi tällainen palkkio ja korvaus olla arviolta muutamasta kymmenestä markasta muutamaa sataan markkaan kultakin kotiaänestyskäynniltä.

Edellä olevan huomioon ottaen ei kotiaänestysten järjestämisellä olisi olennaisia taloudellisia vaikutuksia.

Laitoksissa toimitettavaa ennakkoäänestystä koskevat tarkistukset eivät aiheuttaisi kuin korkeintaan hyvin vähäisiä kustannusvaikutuksia. Vammaisten kuljetusten järjestämisestä äänestyspaikalle aiheutuvat kustannukset eivät liity välittömästi tähän esitykseen, vaan ne olisivat osa sosiaalihuoltona järjestettävän kuljetuspalvelun kustannuksista.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotusten perustelut

1.1. Laki kansanedustajain vaaleista annetun lain muuttamisesta

8 §. Säännöstä on täydennettävä, koska siinä tarkoitettu vaalitoimikunta, jonka tehtävänä on voimassa olevien säännösten mukaan huolehtia laitoksissa tapahtuvasta ennakkoäänestyksestä, on asetettava ehdotuksen mukaan myös kotiaänestysten järjestämistä varten. Ehdotetun säännöksen mukaan jokaisessa kunnassa on asetettava ainakin yksi vaalitoimikunta kotiaänestysten toimittamista varten, vaikkei kunnassa olisikaan yhtään lain 63 §:ssä tarkoitettua laitosta. Voimassa olevan 8 §:n mukaan vaalitoimikuntaa ei aseteta lainkaan niissä kunnissa, joissa ei ole edellä tarkoitettua laitosta.

Niin kuin jäljempänä 9 §:n ja 80 a §:n 1 momentin perusteluista ilmenee, vaalitoimikunnan tehtävänä ei ole huolehtia kotiaänestysten toimittamisesta äänestäjän luona, vaan siitä vastaavat ne yksittäiset vaalitoimikuntien jäsenet ja varajäsenet, jotka kunnan keskusvaalilautakunta on tehtävään määrännyt. Varajäsenten asettamista koskeva 8 §:n 1 momentin viimeinen virke ei koske kotiaänestystä.

Valmisteltaessa kunnanvaltuuston päätöstä, jolla vaalitoimikunta asetetaan, tulee ottaa huomioon kunnassa sijaitsevien laitosten ja niissä hoidettavina olevien henkilöiden lukumäärän ohella myös 80 §:ssä tarkoitettujen kotiaänestysten piiriin kuuluvien vaikeavammaisten ja pitkäaikaissairaiden määrä. Tämän tiedon selvittämiseksi kunnan vaaliviranomaisten tulee olla yhteistoiminnassa kunnan sosiaali- ja terveydenhuoltoviranomaisten kanssa. Lain voimaantultua toimitettujen kunnallisvaalien jälkeen päätöksenteko helpottunee sen vuoksi, ettei kotiaänestysten

piiriin kuuluvien äänestäjien lukumäärässä tapahtune kovin suuria vaihteluja eri vaaleissa.

Ennakkoäänestys laitoksissa tapahtuu kahtena vaalitoimikunnan määräämänä päivänä ennakkoäänestysaikana, joka alkaa 18. päivänä ennen vaaleja ja päättyy 5. päivänä ennen vaaleja. Näin ollen yhden tai useamman vaalitoimikunnan kolme jäsentä ja varajäsenet voisivat toimittaa muina päivinä kuin laitoksissa tapahtuvan ennakkoäänestysten aikana kotiaänestysten kunkin 80 §:ssä tarkoitettua äänestäjän luona. Useissa kunnissa, joissa on laitosäänestystä varten asetettu vaalitoimikunta, ei tarvitse asettaa kotiaänestysten järjestämistä varten uutta vaalitoimikuntaa, vaan sama toimikunta suoriutuu molemmista tehtävistä.

Niissä 44 kunnassa, joissa ei ole voimassa olevan 8 §:n mukaan asetettu vaalitoimikuntaa, on lain voimaantulon jälkeen asetettava ainakin yksi toimikunta kotiaänestysten järjestämistä varten. Tällaisessa tapauksessa olisi käytännöllistä valita vaalitoimikuntaan jäseniksi ja varajäseniksi vaalilautakuntaan valittavia henkilöitä.

9 §. Perussäännös kotiaänestysten toimittamisesta huolehtivista kunnan vaaliviranomaisista sisältyy 9 §:ään. Sen mukaan kunnan keskusvaalilautakunta määräisi kunnanvaltuuston asettaman vaalitoimikunnan jäsenistä ja varajäsenistä ne, jotka kussakin yksittäistapauksessa huolehtivat 80 a §:n 1 momentissa tarkoitettuina vaalitoimitsijoina kotiaänestysten toimittamisesta äänestäjän luona. Keskusvaalilautakunnan puheenjohtajan tehtävänä on 80 a §:n 1 momentin mukaan päättää edellä tarkoitettujen toimikunnan jäsenten ja varajäsenten työnjaosta eli hän määräisi äänestäjien ilmoitusten perusteella, kenen äänestäjän luokse kukin vaalitoimitsija menee.

Säännös mahdollistaa sen, että keskusvaalilautakunta voi valita vaalitoimikunnan tai -toimi-

kuntien jäsenistä ja varajäsenistä tarpeelliseksi katsotun määrän vaalitoimitsijoita toimittamaan ennakkoonäänestystä 80 §:ssä tarkoitettujen äänestäjien kodeissa. Kaikkia jäseniä tai varajäseniä ei siis ole määrättävä tähän tehtävään, mikäli kotiaäänestyksen piiriin kuuluvien äänestäjien lukumäärä ei tätä edellytä.

Lain 63 §:ssä tarkoitettussa laitoksessa ennakkoonäänestyksen järjestämisestä huolehtivan 3-jäsenisen vaalitoimikunnan jäsenten ja varajäsenten erityisestä kelpoisuudesta on säädetty 8 §:n 2 momentissa. Niin kuin edellä olevasta jo ilmenee, 9 §:stä seuraa, että mainittu vaalikelpoisuussäännös koskee myös kotiaäänestyksen toimittamisesta huolehtimaan määrättäviä. Näiden 80 a §:n 1 momentissa tarkoitettuina vaalitoimitsijoina toimivien vaalitoimikunnan jäsenten ja varajäsenten yleisiä kelpoisuusehtoja ehdotetaan kuitenkin vielä supistettaviksi. Kun kotiaäänestyksen toimittaminen esityksen mukaan säädettäisiin yhden vaalitoimitsijan tehtäväksi, on vaalien yleisen luotettavuuden turvaamiseksi katsottu aiheelliseksi sisällyttää lakiin säännös (pykälän toinen virke), jonka mukaan kotiaäänestystä toimittamaan ei saa määrätä sellaista vaalitoimikunnan jäsentä eikä varajäsentä, joka on itse ehdokkaana kysymyksessä olevissa edustajainvaaleissa.

13 §. Säännöstä ehdotetaan täydennettäväksi siten, että ilmoituskorteissa voitaisiin antaa muun muassa tietoja kotiaäänestyksestä. Pykälän voimassa olevan 4 momentin mukaan ilmoituskortit laaditaan oikeusministeriön vahvistaman kaavan mukaisille lomakkeille.

63 §. Pykälää ehdotetaan ajanmukaistettavaksi vastaamaan uudessa sosiaalihuoltolainsäädännössä omaksuttua terminologiaa. Samalla pykälässä säänneltyä ennakkoonäänestyspaikkoina toimivien laitosten piiriä ehdotetaan laajennettavaksi.

Voimassa olevassa 63 §:ssä luetellaan erikseen muun muassa ne sosiaalihuollon laitokset, joissa hoidettavana olevat saavat äänestää ennakolta. Tällaisia laitoksia ovat 17 päivänä syyskuuta 1982 annetulla ja 1 päivänä tammikuuta 1984 voimaan tullella sosiaalihuoltolailla (710/82) kumotussa huoltoapulaissa (116/56) mainittu kunnalliskoti, vanhainkoti ja sairaskoti. Sosiaalihuoltolain 24 §:n mukaan laitoshuollolla tarkoitetaan hoidon, ylläpidon ja kuntouttavan toiminnan järjestämistä jatkuvaa hoitoa antavassa sosiaalihuollon toimintayksikössä. Sosiaalihuoltoasetuksen 11 §:n 3 momentin mukaan (607/83) laitoshoidtoa voidaan järjestää lyhytaikaisena tai jatkuvana päivä- tai yöhoitona tai ympärivuorokautisena hoitona.

Päihdyttävien aineiden väärinkäyttäjien huoltola mainitaan niin ikään kansanedustajain vaaleista annetun lain 63 §:ssä. Päihdyttävien aineiden väärinkäyttäjien huollosta annettu laki (96/61) muun muassa huoltoloita koskevine säännöksineen kumottiin 17 päivänä tammikuuta 1986 annetulla päihdehuoltolailla (41/86), joka tuli voimaan 1 päivänä tammikuuta 1987. Lain mukaan päihdehuollon asiakkaalle annetaan hoitoa muun muassa sosiaalihuollon toimintayksiköissä.

Invaliidihuoltolakiin sisältyvät säännökset erityishuoltolaitoksista, jotka myös mainitaan kansanedustajain vaaleista annetun lain 63 §:ssä, on kumottu 17 päivänä syyskuuta 1982 annetulla lailla (704/82). Niin ikään vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetulla lailla kumotaan muun muassa invaliidihuoltolain 22 f §:n säännös palvelutalossa ja sitä vastaavassa palveluasuntoryhmässä järjestettävistä asumispalveluista. Myös viimeksi mainitut sosiaalihuollon yksiköt on lueteltu ennakkoonäänestyspaikkoina.

Ehdotetussa 63 §:ssä on otettu huomioon sosiaalihuoltolainsäädännön uudistaminen. Sosiaalihuollon laitoslueletelon sisältävä voimassa oleva 63 § ehdotetaan puheena olevalta osin korvattavaksi uudella sosiaalihuoltolaissa ja -asetuksessa käytettyjen ilmausten pohjalta laaditulla säännöksellä. Sen mukaan äänestysalueen vaaliluetteloon merkitty äänioikeutettu henkilö, joka on hoidettavana ympärivuorokautista hoitoa antavassa sosiaalihuollon toimintayksikössä, saisi äänestää ennakolta. Muilta osin pykälä säilyy nykyisessä muodossaan.

Ehdotetulla muutoksella ei ole tarkoitettu vähentää ennakkoonäänestyspaikkoina olevien sosiaalihuollon toimintayksikköjen määrää, vaan ennakkoonäänestys tulisi edelleenkin järjestää kaikissa voimassa olevassa 63 §:ssä nimenomaan mainituissa toimintayksiköissä ja lisäksi kehitysvammaisten erityishuollon laitoksissa, jotka ehdotettu sanamuoto pitää sisällään. Viimeksi mainituissa laitoksissa ennakkoonäänestys tulisi järjestää aina silloin, kun laitoksessa on hoidettavana äänioikeutettuja vammaisia. Tämä seikka olisi selvitettävä yhteistyössä asianomaisen laitoksen johdon kanssa ennen kuin kunnanvaltuusto asettaa vaalitoimikunnan. Ehdotetussa 63 §:n 1 momentissa tarkoitettua sosiaalihuollon toimintayksiköt voivat olla, niin kuin nykyisinkin, kunnan, valtion tai muun julkisyhteisön taikka yksityisen yhteisön ylläpitämiä.

Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 2 momentti. Sen tarkoituksena on osoittaa, että koti-

äänestys muodostaa osan ennakkoäänestystä. Lakiteknisistä syistä kotiaäänestystä koskevat yksityiskohtaiset säännökset (80—80 f §) sijoitettaisiin uuteen 6 a lukuun.

80 §. Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi siitä, ketkä henkilöt voivat äänestää ennakolta kotonaan, kotiaäänestyksessä. Jotta sen piiriin kuuluva henkilö voisi käyttää kotiaäänestysmenettelyä hyväkseen, on hänen ilmoitauduttava vaaliviranomaiselle niin kuin 80 b §:stä ilmenee.

Säännöshedotuksen mukaan kotiaäänestyksen piiriin kuuluisi sellainen äänioikeutettu henkilö, jolla on ensinnäkin *vaikea vamma tai pitkäaikainen sairaus*. Korkea ikä ei ehdotuksen mukaan sinänsä luo perustetta kotiaäänestykselle. Tilastotietojen mukaan vuoden 1985 lopussa väestöstä yli 70-vuotiaita oli lähes 425 000 (yli 75-vuotiaita noin 250 000). Vammaisuus on sellaisenaan hyvin laaja-alainen käsite, josta ei ole yksiselitteistä määritelmää. Kansainvälisen vammaisten vuoden 1981 Suomen komitean (komiteanmietintö 1982:35) arvion mukaan vammaisuutta suppeassa mielessä esiintyy noin 260 000 henkilöllä ja vaikeavammaisuutta noin 36 000 henkilöllä.

Vaikeavammaisten ryhmä käsittää henkilöitä, joille vammaisuus aiheuttaa yhden tai useita normaalia elämää olennaisesti rajoittavia, vaikeita haittoja. Toisen apu on usein tarpeellista jatkuvakin. Vaikeavammaisten ryhmään kuuluu vaikeasta liikuntavammasta kärsiviä, selkäydinvammoja, kuuroja, sokeita, kuurosokeita sekä vaikeasti kehitysvammaisia. Näistä vaikeavammaisista suurin osa on sellaisia, joille on mahdollista päästä äänestys- tai ennakkoäänestyspaikkaan. Esimerkiksi sokeus tai kuurous ei sinänsä ole esteenä. Osa vammaisista on puolestaan hoidettavana laitoksissa, joissa he voivat äänestää.

Vaikeavammaisten lisäksi kotiaäänestysmenettelyn piiriin voivat kuulua pitkäaikaisesti sairaat, joita hoidetaan kotona. Kotisairaanhoidolla ymmärretään potilaan kotona tai vastaavissa olosuhteissa terveyskeskuksen säännöllisessä valvonnassa tapahtuvaa sairaanhoitoa. Omatoiminen kotona tapahtuva sairaanhoito ei ole valvottua kotisairaanhoidoa. Kotisairaanhoidossa on vajaat 40 000 henkilöä. Heistä noin 5 000 on vuoteeseen tai muuten kotiin sidottua henkilöä. Näistä osa voi kuulua myös vaikeavammaisten piiriin.

Jotta vaikeavammainen tai pitkäaikaissairas voisi äänestää kotiaäänestyksessä, tulee hänen kykynsä liikkua tai toimia olla ehdotetun säännöksen mukaan vamman tai sairauden vuoksi siinä määrin rajoittunut, ettei hän pääse äänestys- eikä ennakkoäänestyspaikkaan ilman kohtuuttomia

vaikeuksia. Vaikean vamman tai pitkäaikaisen sairauden vaikutusta mahdollisuuteen äänestää kotiaäänestyksessä on siten tarkasteltava nimenomaan tästä näkökulmasta.

Mikäli vaikeasti vammainen tai pitkäaikaisesti sairass voi mennä äänestys- tai ennakkoäänestyspaikalle omin neuvoin taikka muitten kuljettamana tai muuten avustamana, ei kotiaäänestys ole käytettävissä. Ensisijaisesti on noudatettava tavallomaista äänestysmuotoa käyttämällä mahdollisuuksien mukaan muun muassa avustajaa ja kuljetuspalveluja. Erityisesti on huomattava, että ensisijaisesti on myös käytettävä mahdollisuutta äänestää ennakolta posti- ja telelaitoksen toimipaikassa, jos sinne pääsy on helpompaa kuin varsinaiselle äänestyspaikalle.

Se raja, milloin kotiaäänestykseen voitaisiin turvautua äänestys- tai ennakkoäänestyspaikalle menemisen sijasta, on ehdotuksen mukaan *kohtuuttomien vaikeuksien* aiheutuminen. Tällä tarkoitetaan niitä tosiasiallisia edellytyksiä, joita äänestäjällä kussakin yksittäistapauksessa olisi toimia vaalihuoneistossa tai posti- ja telelaitoksen toimipaikassa avustettunakin, samoin kuin kuljetuksen järjestämisen vaatimia erityistoimenpiteitä ja -kustannuksia sekä myös niitä terveydellisiä haittoja, joita kodista poistuminen voisi aiheuttaa. Ei voida edellyttää, että vammaisen tai sairaan tulisi järjestää sen erityisempää kuljetusta, kuin vammaisten käytettävissä yleensä olevat kuljetuspalvelut tarjoavat. Näitäkään ei ole toistaiseksi aina riittävästi käytettävissä, joten muun muassa maan eri osissa soveltamistilanteet voivat olla erilaisia.

Mikäli äänioikeutettu on hoidettavana laitoksessa, jossa järjestetään ennakkoäänestys, ei hän kuulu kotiaäänestyksen piiriin.

Ottaen huomioon käytettävissä olevat tiedot vaikeavammaisista ja pitkäaikaissairaista sekä ne edellytykset, jotka säännöshedotuksessa on asetettu kotiaäänestykselle, on vaikeata arvioida, mikä määrä äänioikeutettuja tulisi todella käyttämään tätä uutta menettelyä. Tilastoja arvioitaessa on vielä otettava huomioon, että osa ei ole äänioikeutettuja tai ei äänestä. Voidaan myös olettaa, että mahdollisimman moni pitää tärkeänä, että hän käy äänestämässä samanlaisessa menettelyssä kuin muutkin. Ottaen huomioon vielä nämä seikat on arvioitu, että koko maassa kotiaäänestyksessä äänestäviä olisi noin 10 000. Helsingissä tällaisia äänestäjiä olisi ehkä noin tuhat, mikä olisi suurin yksittäistä kuntaa koskeva määrä. Arviointiongelmia koskee lähinnä ensimmäisiä vaaleja, joissa kotiaäänestys on käytössä.

Kotiaänestyksessä äänestäminen tapahtuu äänestäjän *kotona*. Säännöschdotuksessa käytettyä koti-termiä ei ole suoranaisesti kytketty minkään muun lainsäädännön kotia tai kotipaikkaa koskeviin säännöksiin. Kodin käsite on yleensä varsin selvä. Ehdotuksen tarkoituksena onkin lähinnä sulkea pois vain sellaiset tapaukset, joissa äänestys tapahtuisi täysin tilapäisessä äänestäjän oleskelupaikassa.

Yleisperusteluissa mainitusta syystä kotiaänestys voi tapahtua vain siinä kunnassa, jonka äänestysalueen vaaliluetteloon äänestäjä on merkitty. Tämä merkitsee, että jos äänestäjä on muuttanut kotia toisen kunnan alueelle sen henkikirjoituksen jälkeen, joka on perustana vaaliluetteloja laadittaessa, ei hän voi äänestää tuossa uudessa kodissaan, ennen kuin niissä vaaleissa, joissa käytetään uuden henkikirjoituksen mukaisia tietoja. Kotiaänestyksen piiriin eivät myöskään kuulu vaalipiirien vaaliluetteloihin merkityt henkilöt (ns. ulkosuomalaiset) eli ne, joita ei ole Suomessa henkikirjoitettu.

Pykäläehdotuksen loppuun on otettu säännös siitä, että muut äänioikeutetut eivät saa äänestää kotiaänestyksessä. Tällainen säännös on katsottu tarpeelliseksi lähinnä sen takia, ettei syntyisi epäselvyyttä siitä, saavatko kotonaan äänestävän luona olevat muut äänioikeutetut, esimerkiksi perheenjäsenet äänestää samalla, vaikka he eivät täyttäisikään 80 §:ssä säädettyjä edellytyksiä.

80 a §. Pykäläehdotuksen 1 momentista käy ilmi ensinnäkin, että kotiaänestyksen toimittaa kussakin yksittäistapauksessa yksi vaalitoimitsija. Siitä, ketkä voivat toimia tällaisina vaalitoimitsijoina, on säännösehdotus 9 §:ssä. Kotiaänestyksessä ei vaalitoimitsijan ominaisuudessa saa olla paikalla useampia henkilöitä.

Pykäläehdotuksen 1 momenttiin sisältyy myös toimivaltasäännös siitä, että kunnan keskusvaalilautakunnan puheenjohtaja määrää 9 §:ssä tarkoitettujen vaalitoimikunnan jäsenten ja varajäsenten tarkemmasta tehtävänjaosta eli siitä, kenen äänestäjän luona kukin vaalitoimitsija käy. Sen jälkeen kun ilmoittautumismahdollisuus kotiaänestykseen on päättynyt, tulee keskusvaalilautakunnan puheenjohtajan laatia yksityiskohtainen suunnitelma kotiaänestysten toimittamisesta.

Vaalitoimitsijat eivät voi keskenään sopia siitä, kenen luona kukin käy, vaan tähän tarvitaan keskusvaalilautakunnan puheenjohtajan määräys. Myös estyneisyystapauksissa puheenjohtaja määrää uuden vaalitoimitsijan. Puheenjohtaja voi kuitenkin jo etukäteen määrätä esimerkiksi hen-

kilökohtaiset varamiehet. Tässä kohden lailla ei ole aiheellista säätää kovin tarkkoja menettelysääntöjä.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin siitä, että äänestyksessä on vaalitoimitsijan lisäksi oltava läsnä äänestäjän valitsema tai hyväksymä 18 vuotta täyttänyt henkilö. Tälle henkilölle ei ehdoteta säädettäväksi muita kelpoisuusehtoja. Siten esimerkiksi äänestäjän puoliso tai muu lähiomainen taikka hoitaja voi olla tällaisena henkilönä. Kun säännöksen tarkoituksena on luoda menettelyyn eräänlaista yleisökontrollia, joka kohdistuu lähinnä vaalitoimitsijaan, tulee läsnä olevan henkilön olla sellainen, johon äänestäjä voi luottaa. Tämän vuoksi on äänestäjän itse voitava valita tai ainakin hyväksyä vaalitoimitsijan ehdottama henkilö.

Yleensä äänestäjä itse valinnee läsnä olevan henkilön. Tämä ei tuottane vaikeuksia, koska kotiaänestyksen piiriin kuuluvat ovat lähes poikkeuksetta sellaisia, joiden luona muutoinkin on tarvittaessa joku toinen henkilö. Mikäli jostain syystä äänestäjällä ei ole tilaisuutta tai hän ei halua valita läsnä olevaa henkilöä, on vaaliviranomaisten huolehdittava siitä, että tällainen henkilö hankitaan. Tätä varten äänestäjän tulee mainita tästä jo ilmoittautuessaan kotiaänestykseen. Jos läsnä olevan henkilön puuttuminen ilmenee vasta paikan päällä, on vaalitoimitsijan pyrittävä hankkimaan hänet esimerkiksi lähinaapurista. Läsnä olevana henkilönä voi olla myös esimerkiksi 9 §:ssä tarkoitettu vaalitoimikunnan jäsen tai varajäsen, mutta tällöin hän ei toimi viranomaisen ominaisuudessa. Vaalitoimitsijan hankkiessa läsnä olevan henkilön on aina pyydettävä äänestäjältä tämän hyväksyminen asianomaiselle henkilölle.

Vaalitoimitsijan on epäselvissä tilanteissa tarkistettava, että läsnä oleva henkilö on täyttänyt 18 vuotta pyytämällä nähtäväksi henkilöllisyyden osoittava todistus.

Läsnä olevalle henkilölle ei ole säädetty muuta velvollisuutta tai tehtävää kuin merkitä nimikirjoituksensa lähetekirjeeseen, niin kuin 80 e §:n 3 momentissa ehdotetaan säädettäväksi. Kuten jo edellä on todettu, läsnä olevan henkilön tulisi lähinnä valvoa äänestäjän tukena sitä, että vaalitoimitsija toimii asianmukaisesti. Vaaliviranomaisen mahdollisen virheellisen menettelyn myöhemmässä selvittämisessä kolmannen henkilön läsnäololla voi olla tärkeä merkitys.

Läsnä olevalle henkilölle ei ehdoteta säädettäväksi erityistä rangaistusseuraamusta sen varalta, että hän menettelisi oikeudenvastaisesti äänestys-

tilaisuudessa. Jos tämä henkilö pyrki vaikuttamaan äänestäjän vaalivapauteen tai muuten häiritsemään äänestyksen kulkua, tulevat sovellettaviksi vaalirikoksia koskevat yleiset valtiopäiväjärjestyksessä ja rikoslaissa olevat säännökset. Näiden säännösten on katsottava riittävän. Lisäksi on otettava huomioon, että vaalitoimitsijan on osaltaan myös valvottava läsnä olevan henkilön käyttäytymistä, ja tarvittaessa hän voi keskeyttää äänestyksen. Vaalitoimitsijan vastuusta on voimassa, mitä 101 §:ssä on säädetty vaaliviranomaisen vastuusta.

80 b §. Pykälässä säädetään kotiaänestykseen ilmoittautumisesta. Pykälän 1 momentissa on säännökset siitä, missä muodossa ilmoitus voidaan tehdä, määräpäivästä ilmoituksen tekemiseksi sekä viranomaisesta, jolle ilmoitus on tehtävä. Samoin momentissa on säännös ilmoituksen tekijästä. Pykälän 2 momentissa on säännökset ilmoituksen sisällöstä.

Pykälässä tarkoitettu äänestäjän ilmoitus vaaliviranomaiselle voidaan tehdä kirjallisesti. Ottaen huomioon sen kohderyhmän, jota uudistus koski, on kuitenkin välttämätöntä sallia tavanomaista joustavampien menettelymuotojen käyttö. Useille vammaisille ja sairaille puhelin on helpoin tapa ottaa yhteyttä muihin henkilöihin. Tämän vuoksi ehdotetaan, että ilmoittautuminen kotiaänestykseen voisi tapahtua myös puhelimitse. Kunnan keskusvaalilautakunnan olisi järjestettävä henkilökunta ottamaan virka-aikana vastaan puheluita.

Toinen ilmoittautumista helpottava säännös olisi se, että ilmoituksen voisi äänestäjän puolesta tehdä tämän valitsema henkilö. Tämä koski sekä kirjallista että puhelimitse tehtävää ilmoittautumista. Asiallisesti äänestäjä antaa tällöin toiselle henkilölle valtuutuksen tehdä ilmoituksen puolestaan. Mitään muodollista valtuutuksen osoittamista ei kuitenkaan vaadittaisi, vaan lähtökohtana olisi, että äänestäjän puolesta tehtyyn ilmoitukseen luotetaan. Epäselvissä tilanteissa olisi kuitenkin, esimerkiksi ottamalla yhteyttä äänestäjään, tarkistettava ilmoituksen alkuperä. Tästä on säännös pykälän 4 momentissa.

Ilmoitus on tehtävä sen kunnan keskusvaalilautakunnalle, jonka äänestysalueen vaaliluetteloon äänestäjä on merkitty. Tämän lautakunnan osoite samoin kuin puhelinnumero ilmenisivät äänestäjille lähetettävästä ilmoituskortista. Jos ilmoitus on tehty väärälle viranomaiselle, on asianomainen puhelimesta opastettava tekemään ilmoitus toimivaltaiselle viranomaiselle ja kirjallinen ilmoitus on siirrettävä oikealle viranomaiselle

hallintomenettelylain (598/82) edellyttämällä tavalla.

Pykälässä säädetty määräaika ilmoituksen toimittamiselle on ehdoton, niin kuin 80 c §:n 2 momentista ilmenee. Uudistusta valmisteltaessa on harkittu määräpäivän säätämistä ehdotettua joustavammaksi, mutta ainakin kotiaänestyksen soveltamisen alkuaikoina on hallinnollisten järjestelyjen vuoksi välttämätöntä, että määräpäivä on tällä tavalla poikkeukseton. Määräpäivää valittaessa on lähdetty siitä, että ilmoituskorttien saapumisen jälkeen olisi riittävä aika kotiaänestykseen ilmoittautumiselle ennen ennakoäänestysajan alkamista. Toisaalta vaaliviranomaisille tulee myös varata aikaa kotiaänestyksen järjestämisen suunnitteluun sen jälkeen, kun kaikki ilmoitukset ovat tulleet. Kansanedustajain vaaleista annetun lain mukaan ilmoituskortti on lähetettävä äänestäjälle viimeistään 37. päivänä ennen vaaleja ja kunnallisvaaleissa viimeistään elokuun 20 päivänä. Ennakoäänestys alkaa puolestaan 18. päivänä ennen vaaleja (edustajinvaaleissa saaristoalueella voidaan eräissä tapauksissa aloittaa jo 23. päivänä ennen vaaleja).

Pykälän 2 momentin 1—3 kohdissa on säännökset niistä seikoista, jotka on mainittava ilmoituksessa. Momentin 2 kohta tarkoittaa vain, että ilmoituksessa mainitaan, että äänioikeutetun kyky liikkua tai toimia on vaikean vamman tai pitkäaikaisen sairauden vuoksi siinä määrin rajoittunut, ettei äänestäjä pääse äänestys- eikä ennakoäänestyspaikkaan ilman kohtuuttomia vaikeuksia, ja että hän tämän vuoksi haluaa äänestää kotonaan. Ilmoituksessa ei ole siis mainittava, minkälaisesta vammasta tai sairaudesta on kysymys, eikä vammasta tai sairaudesta tule esittää lääkärintodistuksia tai muuta todistusta. Myöskään ei tarvitse enemmälti perustella tai todistaa kohtuuttomien vaikeuksien syntymistä.

Tehtäessä ilmoitus kirjallisesti voidaan käyttää tätä varten laadittua lomaketta, jonka kaavan oikeusministeriö vahvistaa. Kunnan keskusvaalilautakunnan on 3 momentin mukaan huolehdittava, että lomakkeita on kotiaänestystä haluavien äänestäjien saatavina ainakin keskusvaalilautakunnassa. Jakelukanavina voivat toimia myös esimerkiksi vammaisjärjestöt. Ensimmäisten vaalien jälkeen, joissa kotiaänestys on ollut käytössä, voidaan useimmille kotiaänestyksen piiriin kuuluville ilmeisestikin toimittaa jo etukäteen ilman erillistä pyyntöä tällainen lomake. Lomaketta ei ole kuitenkaan pakko käyttää, vaan ilmoitus voidaan tehdä vapaamuotoisesti, kunhan siinä on mainittu laissa edellytetyt seikat.

Kirjallinen ilmoitus on ehdotuksen mukaan allekirjoitettava. Kun ilmoituksen voi äänestäjän puolesta tehdä myös tämän valitsema henkilö, ei kirjallisessa ilmoituksessa tarvitse välttämättä olla aina äänestäjän allekirjoitusta.

Pykäläehdotuksen 4 momentissa on säännös ilmoituksessa olevan puutteen poistamisesta samoin kuin ilmoituksen alkuperän varmistamisesta. Hallintomenettelylain 9 §:n mukaan asiakirjan toimittaneelle on varattava tilaisuus poistaa asiakirjassa oleva puute, jollei se ole tarpeetonta. Vaalilakiin on syytä ottaa tätä yksityiskohtaisempi säännös. Kotiäänestysmenettelyssä ei voida lähteä siitä, että lähtökohtana ilmoituksessa olevan puutteellisuuden täydentämiselle olisi se, että ilmoituksen tekijälle varataan tilaisuus puutteen poistamiseen. Tähän ei ole yleensä tarvetta eikä myöskään aikaa. Pykälän 2 momentin 1 kohdassa mainitun seikan puuttumisen voi viranomainen usein omin toimin poistaa. Jollei tämä käy päinsä, on ilmoituksen tekijään pyrittävä ottamaan yhteyttä, kiireellisissä tapauksissa puhelimitse. Näin on asianlaita esimerkiksi, jos kirjallinen ilmoitus tulee allekirjoituksetta. Samoin jos ilmoituksessa ei ole mainittu 2 momentin 2 kohdan mukaista seikkaa, on vaaliviranomaisen otettava yhteyttä ilmoituksen tekijään, jotta tämä voisi täydentää ilmoitustaan.

Kun ilmoitus voidaan tehdä puhelimitse ja sen voi tehdä äänestäjän puolesta tämän valitsema henkilö, olisi 4 momentin mukaan vaaliviranomaisen tarvittaessa varmistettava, että ilmoituksen on todella tehnyt äänestäjä tai tämän valitsema henkilö. Tällainen varmistaminen voinee yleensä tapahtua esimerkiksi ottamalla puhelimitse yhteyttä äänestäjään. Varmistaminen on tarkoitettu tehtäväksi vain silloin, kun jostain syystä epäillään ilmoituksen aitoutta.

Vielä on syytä todeta, ettei vaaliviranomaisen tule ryhtyä selvittämään, pitääkö 2 momentin 2 kohdassa tarkoitettu seikka paikkansa. Vaaliviranomaisella ei ole tässä kohden selvittämismallisuutta eikä -oikeutta.

Pykälän 5 momentissa on säännös tehtyjen ilmoitusten kirjaamisesta pitämällä niistä luetteloa. Kunnan keskusvaalilautakunnan puheenjohtaja vastaisi tällaisen luettelon pitämisestä. Oikeusministeriö antaisi tarvittavat ohjeet luettelon pitämisestä.

80 c §. Pykälä sisältää säännökset edellä olevassa 80 b §:ssä tarkoitettun ilmoituksen johdosta annettavista vaaliviranomaisen vastauksista kotiäänestystä haluavalle äänestäjälle. Kotiäänestykseen ilmoittautumisen johdosta olisi äänestäjälle

annettava aina tieto siitä, toimitetaanko kotiäänestys hänen kotonaan. Tällaisen ilmoituksen antamisesta huolehtisi keskusvaalilautakunnan puheenjohtaja. Tieto olisi annettava viipymättä. Jos kotiäänestys toimitetaan, tulee ilmoituksen olla perillä, ennen kuin asianomaisen kotona on tarkoitus toimittaa äänestys. Jos taas kotiäänestystä ei toimiteta, olisi tästä pyrittävä ilmoittamaan niin pian, että äänestäjälle jäisi vielä tilaisuus käydä ennakkoon äänestyspaikassa äänestämässä.

Yleensä tieto ehdittaneen toimittaa kirjallisesti postilähetyksenä. Lähinnä kiireellisiä tapauksia varten ehdotetaan säädettäväksi, että tieto voitaisiin antaa myös puhelimitse. Tieto voidaan toimittaa myös sille, joka on tehnyt ilmoituksen äänestäjän puolesta, jollei muuta nimenomaan ilmene.

Jos kotiäänestystä ei voida toimittaa, on ilmoituksessa mainittava myös syy siihen. Tästä ei tarvita erityistä säännöstä, sillä perustelemismallisuus ilmenee jo hallintomenettelylain 24 §:n säännöksestä.

Kun kotiäänestys toimitetaan, on tästä ilmoitettaessa mainittava äänestysajankohta ainakin kahden tunnin tarkkuudella ja myös vaaliviranomaisen puhelinnumero. Tämän tarkoituksena on, että tarvittaessa äänestäjä voisi ottaa yhteyttä viranomaiseen esimerkiksi siinä tarkoituksessa, että kotiäänestyksen ajankohtaa muutettaisiin.

Kotiäänestys tulee toimittaa, kun kunnan jonkin äänestysalueen vaaliluetteloon äänioikeutetuksi merkitty henkilö on tehnyt tämän kunnan keskusvaalilautakunnalle määräajassa ilmoituksen, joka muodoltaan ja sisällöltään täyttää 80 b §:n 1 ja 2 momentissa mainitut vaatimukset.

Pykälän 2 momentissa on säännös ensinnäkin siitä, että 80 b §:n 1 momentissa tarkoitettua määräpäivän jälkeen tehdyn ilmoituksen johdosta ei kotiäänestystä toimiteta. Ongelmallisempaa on säätää siitä, milloin ilmoituksessa oleva puutteellisuus on esteenä kotiäänestyksen toimittamiselle. Lähtökohtana, joka on myös otettu lakiin, on, että vain kotiäänestyksen toimittamiseen vaikuttava puutteellisuus, jota ei ole voitu poistaa, muodostaa esteen kotiäänestykselle. Siten esimerkiksi se, että ilmoitus on jäänyt puutteelliseksi puhelinnumeron tai äänestäjän täydellisen nimen osalta, ei estäisi kotiäänestystä. Sen sijaan jos esimerkiksi 80 b §:n 2 momentin 2 kohdan mukaisella seikalla tai äänestäjän osoitteella ei ole voitu jälkeinpäinkään täydentää tehtyä ilmoitusta, ei kotiäänestystä voida toimittaa. Samoin on asianlaita, jos ilmenee, että ilmoitus on tehty

äänestäjän suostumuksetta tai jos äänestäjän henkilöllisyyden selvittäminen ei ylipäänsä ole mahdollista ilmoituksen perusteella. Kotiäänestystä ei toimiteta tehdystä ilmoituksesta huolimatta, jos esimerkiksi äänestäjä ei ole äänioikeutettu tai häntä ei ole merkitty vaaliluetteloon siinä kunnassa, jonne hän on ilmoituksen tehnyt.

80 d §. Käytännössä voi esiintyä lukuisia erilaisia tilanteita, joissa kotiäänestyksen toimittaminen ei voi sujua täysin ennalta laaditun suunnitelman mukaan. Kun näitä ei voida kattavasti säännellä laissa, oikeusministeriö voisi antaa poikkeuksellisista soveltamistilanteista tarkempia määräyksiä ja ohjeita. Monet tilanteista ovat kuitenkin sellaisia, että ne voidaan hoitaa asianmukaisesti paikallisten vaaliviranomaisten omin neuvoin. Tällaisia tilanteita voivat olla muun muassa se, että vaalitoimitsija ei löydä äänestäjän luokse (esimerkiksi osoite on virheellinen), ei tapaa äänestäjää tämän osoitteesta, äänestäjä ei haluaakaan äänestää kotiäänestysmenettelyssä tai syntyy vaikeuksia löytää läsnä olevaa henkilöä, jonka äänestäjä hyväksyy.

Laissa on katsottu tarpeelliseksi säännellä muutama erityistilanne, jossa kotiäänestyksen toimitamisessa saattaa syntyä vaikeuksia. Ensinnäkin 80 d §:n 1 momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännös siitä tapauksesta, että vaalitoimitsija on estynyt saapumasta äänestäjän luokse ilmoitettuna ajankohtana. Kun tästä ajankohdasta on 80 c §:n 1 momentin mukaan etukäteen ilmoitettava ainakin kahden tunnin tarkkuudella, voi hyvinkin sattua niin, että vaalitoimitsija liikennevaikeuksien tai muun sellaisen syyn vuoksi myöhästyy jonkin verran. Vaalitoimitsijalle voi tulla myös pitkäaikainen este esimerkiksi sairastumisen johdosta, jolloin voidaan joutua hankkimaan toinen vaalitoimitsija. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, että tällaisissa tapauksissa on äänestäjälle viipymättä ilmoitettava esteestä. Tämä tarkoittaa välitöntä yhteydenottoa erityisesti puhelimitse. Äänestäjälle on annettava tilaisuus äänestää toisena ajankohtana. Tämä ajankohta voidaan eräissä tapauksissa ilmoittaa samalla, kun esteestäkin ilmoitetaan. Eräissä tapauksissa se voi tapahtua vasta myöhemmin.

Ilmoitusvelvollista ei ole laissa suoranaisesti mainittu. Ensimmäisessä ja useimmissa tapauksissa ilmoituksen voi tehdä asianomainen vaalitoimitsija. Mutta esimerkiksi tämän sairastumisen johdosta sen voi joutua tekemään muu vaaliviranomainen. Mikäli vaalitoimitsija pystyy itse hoitamaan myöhemmin kysymyksessä olevan äänestäjän kotiäänestyksen, voi hän ilmoittaa ja päättää

myös uudesta ajankohdasta. Mikäli kotiäänestyksen toimittaminen siirtyy toiselle vaalitoimitsijalle, on keskusvaalilautakunnan puheenjohtajan tehtävä tästä päätös ja huolehdittava myös asiasta ilmoittamisesta äänestäjälle.

Kulkuyhteyksien katkeamisen johdosta tai muusta ylivoimaisesta syystä voi käydä, ettei kotiäänestystä voida toimittaa äänestäjän luona. Tällainen tilanne voi syntyä esimerkiksi saaristoalueella, jos äänestäjä asuu kovin etäällä. Este voi olla tilapäinen, mutta myös niin pysyväinen, ettei kotiäänestyksen toimittaminen ole lainkaan mahdollista. Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi viimeksi mainittuja poikkeustilanteita varten säännös siitä, että äänestäjälle on ilmoitettava esteestä viipymättä. Mikäli este on vain väliaikainen, tulee kotiäänestys pyrkiä järjestämään myöhemmän ajankohtana.

80 e §. Pykälän 1—5 momenttiin on sisällytetty kotiäänestyksen keskeisiä periaatteita säänteleviä 80—80 d §:ä täydentävät säännökset. Lisäksi tähän pykälään on otettu viittaussäännös niihin ennakkoon äänestystä koskeviin 6 luvun säännöksiin, jotka soveltuvat myös ennakkoon äänestyksenä toimitettavaan kotiäänestykseen.

Pykälän 1 momentista ilmenee, että kotiäänestys järjestetään ennakkoon äänestysaikana. Voimassa olevan 66 §:n 1 momentin mukaan ennakkoon äänestys alkaa 18. päivänä ennen vaaleja ja päättyy 5. päivänä ennen vaaleja. Lain 66 §:n 2 momentti sisältää poikkeuksen 1 momentissa säädetystä alkamisajasta ja tulee sovellettavaksi myös kotiäänestykseen saaristoalueella, missä kulkuyhteydet ovat jääolosuhteiden vuoksi heikot (6 mom.).

Puheena olevassa 6 a luvussa tarkoitettu ennakkoon äänestys kotona tapahtuu arkipäivinä, siis myös arklauantaina (15. ja 8. päivänä ennen vaaleja). Vaalitoimitsijan tulee käydä äänestäjän kotona kello 9:n ja 20:n välisenä aikana. Ilman nimenomaista säännöstäkin äänestäjän, joka ei ole voinut käyttää äänioikeuttaan ennen mainitun ajan päättymistä, on annettava äänestää sen päätyttyäkin (67 § 2 mom.).

Äänestäminen kotona tapahtuu pääosin samalla tavoin kuin äänestäminen muussa ennakkoon äänestyksessä. Kotiäänestys vastaa olosuhteiltaan lähinnä äänestystä ennakkoon äänestyspaikkana olevan laitoksen potilashuoneessa, jossa myös joudutaan erityisjärjestelyin turvaamaan muun muassa vaalisalaisuuden säilyminen. Lain 64 §:ssä tarkoitetuissa ennakkoon äänestyspaikoissa äänestäjän vaalivapaus ja äänestyksen häiriötön kulku on turvattu 69 §:ssä mainituin kielloin sekä vaalitoimikunnan ja vaalitoimitsijan antamin määräyksiin.

Kun tätä pykälää ei voida kuitenkaan sellaiseen soveltaa äänestäjän kotona, 80 e §:ään on sisällytetty sen korvaava uusi säännös (2 mom.). Sen mukaan vaalitoimitsijan on keskeytettävä kotiaänestys, jos äänestäjän vaalivapautta tai äänestysten häiriötöntä kulkua ei voida turvata vaalitoimitsijan järjestelyin (73 § 2 mom.). Sitä vastoin vaalitoimitsija ei voisi järjestyksen ylläpitämiseksi antaa 69 §:n 2 momentissa tarkoitettuja, muussa ennakkoaänestyksessä noudatettavia määräyksiä esimerkiksi siinä tapauksessa, että äänestäjän kotona olisi äänestäjän ja tämän valitseman 80 a §:n 2 momentissa tarkoitetun henkilön lisäksi muitakin. Vaalitoimitsijan on, mikäli äänestystä ei voitaisi jatkaa, tehtävä sen lopettamisesta merkintä kotiaänestyksistä pidettävään luetteloon.

Vaalitoimitsijan saavuttua toimittamaan kotiaänestystä äänestäjän on niin kuin muussakin ennakkoaänestyksessä esitettävä riittävä selvitys henkilöllisyydestään, minkä jälkeen äänestämässä menetellään muutoinkin 6 luvussa säädetyllä tavalla (80 e § 6 mom.):

- vaalitoimitsija antaa äänestäjälle äänestyslipun, vaalikuoren, lähetekirjelomakkeen ja lähetekuoren (72 § 2 mom.),

- vaalitoimitsija varaa äänestäjälle tilaisuuden tutustua tämän vaalipiiriin ehdokaslistojen lopulliseen yhdistelmään (72 § 2 mom.),

- äänestäjä tekee äänestysmerkintänsä äänestyslippuun (73 §),

- äänestäjä esittää äänestyslipun taitettuna vaalitoimitsijalle leimattavaksi (75 § 1 mom.),

- vaalitoimitsija leimaa äänestyslipun (75 § 1 mom.),

- äänestäjä sulkee äänestyslipun vaalikuoreen (75 § 1 mom.),

- äänestäjä täyttää lähetekirjelomakkeen ja allekirjoittaa sen vaalitoimitsijan läsnä ollessa (75 § 1 mom.),

- vaalitoimitsija merkitsee lähetekirjeeseen todistuksensa kotiaänestyksestä (80 e § 4 mom.),

- vaalikuori ja lähetekirje on suljettava lähetekuoreen (80 e § 4 mom.) ja

- vaalitoimitsija tekee kotiaänestyksestä merkinnän luetteloon (76 § 2 mom.).

Niin kuin 3 momentista ilmenee, äänestämisen kotiaänestyksessä sisältää lisäksi kaksi sellaista vaihetta, joita ei ole muussa ennakkoaänestysmenettelyssä. Ensinnäkin äänestäjän tulee vakuuttaa lähetekirjeessä, että hän on 80 §:ssä tarkoitettusta syystä estynyt äänestämästä äänestys- ja ennakkoaänestyspaikassa. Toiseksi äänestyksessä läsnä olevan henkilön on merkittävä lähetekirjeeseen ni-

mikirjoituksensa. Tämä on tarpeen mahdollisesti jälkeensä ilmenevien epäselvyyksien selvittämisessä. Tässä saattaa läsnä olevan kuulemisella olla merkitystä.

Pykälän 6 momenttiin sisältyvä viittaus 72 §:n 3 momenttiin tarkoittaa, että myös tätä avustajan käyttämistä koskevaa säännöstä sovelletaan kotiaänestyksessä. Avustajan käyttämisellä saattaa olla jopa suurempi merkitys tässä uudessa äänestysmuodossa kuin muissa äänestystilanteissa. Kotiaänestyksen piiriin kuuluvista vaikeavammaisista tai pitkäaikaissairaista äänestäjistä useiden kyky tehdä äänestysmerkintä on myös oleellisesti heikentynyt tai useat eivät kykene lainkaan tekemään merkintää äänestyslippuun. Tämän vuoksi heillä on oikeus mainitun säännöksen nojalla käyttää äänestyksessä apuna valitsemaansa henkilöä. Tällaisena avustajana voisi toimia esimerkiksi äänestyksessä läsnä oleva henkilö.

Kotiaänestyksessä käytetään muutoin samoja asiakirjoja (äänestyslippu, vaalikuori, lähetekirje, lähetekuori ja äänestäjistä pidettävä luettelo) kuin varsinaisessa ennakkoaänestyksessä, paitsi että oikeusministeriö valmistuttaa molempia ennakkoaänestysmuotoja varten eri lähetekirjelomakkeet ja eri lomakkeet äänestäjistä pidettävää luetteloa varten, mikä ilmenee ehdotetun pykälän 3 ja 4 momentista sekä 6 momentin viittaus-säännöksestä (70 §, 72 § 2 mom. ja 76 § 2 mom.). Lähetekirjeen sisällöstä ehdotetaan säädettäväksi pykälän 3 momentissa. Lisäksi lähetekirjeestä on soveltuvin osin voimassa, mitä 74 §:n 1 ja 4 momentissa on säädetty. Ehdotetun pykälän 4 momentti vastaa asiallisesti 76 §:n 1 momenttia ja 77 §:n 1 momenttia.

Pykälän 6 momentissa tarkoitetaan viittauksella 71 §:n 1 momenttiin, että siinä mainittuja ennakkoaänestysasiakirjoja on lähetettävä hyvissä ajoin kuntien keskusvaalilautakunnille toimitettaviksi myös kotiaänestyksestä huolehtiville vaalitoimitsijoille. Kotiaänestyksessä käytetään leima-simena, jolla äänestyslippu on leimattava, sen vaalipiiriin vaalileimasinta, johon kuuluvan kunnan äänestysalueen vaaliluetteloon äänestäjä on merkitty (80 e § 6 mom. ja 75 § 2 mom.).

Kotiaänestyksen toimittamisen jälkeen ennakkoaänestysasiakirjojen käsittelyyn sovelletaan 78 §:n säännöstä täydennettynä ehdotetun pykälän 5 momentilla, jonka mukaan äänestys on jätettävä huomioon ottamatta myös silloin, kun lähetekirjeestä puuttuu läsnä olevan henkilön nimikirjoitus. Lisäksi menettelystä on voimassa, mitä 79 §:ssä on säädetty.

80 f §. Kansanedustajain vaaleista annetun lain 99 §:n 2 momentin mukaan vaalien tuloksesta voidaan valittaa sillä perusteella, että vaaliviranomaisen päätös tai toimenpide on lainvastainen ja että se on voinut vaikuttaa vaalien tulokseen. Tämän säännöksen nojalla olisi mahdollista hakea muutosta vaalien tulokseen myös sillä perusteella, että viranomaisen on menetellyt lainvastaisesti kotiaänestyksessä.

Yleisten muutoksenhakusäännösten perusteella moni vaaliviranomaisen toimenpide tai päätös, joka koskee kotiaänestystä, voisi olla erikseenkin valituksen kohteena. Tämä merkitsisi, että tällainen valitus voitaisiin tehdä erillään vaalien tuloksesta valittamisesta. Tällaisella muutoksenhaulla ei kuitenkaan olisi ilmeisestikään käytännössä merkitystä sen takia, että muutoksenhakuviranomaiset eivät ehtisi käsitellä valituksia ennen vaaleja. Kun vielä kotiaänestysmenettely perustuu ilmoitusmenettelyyn, jossa vaaliviranomaisella ei ole velvollisuutta eikä edes oikeutta tutkia, onko äänestäjä 80 §:ssä tarkoitettulla tavalla vaikeavammainen tai pitkäaikaissairas, ei ole juuri tarvettakaan järjestää erillistä muutoksenhakumahdollisuutta. Tämän vuoksi on pidetty riittävänä, että valitus kotiaänestysmenettelystäkin voitaisiin tehdä vasta vaalien tuloksesta valittamisen yhteydessä.

Ehdotettava sääntely vastaa esimerkiksi lain 45 §:ää, jossa kielletään valittamasta erikseen vaalipiirin keskuslautakunnan valmistavista toimenpiteistä vaaleja varten.

102 §. Sitä voimassa olevan 102 §:n 1 momentista ilmenevää kustannusjakoperiaattia, että kuntien on suoritettava kuntien vaaliviranomaisten, kuten vaalitoimikuntien, menot ja valtion varoista suoritetaan muun muassa valtion vaaliviranomaisten menot, ei ehdoteta tässä yhteydessä muutettavaksi. Säännöstä on kuitenkin selvyiden vuoksi täsmennettävä kotiaänestystä koskevien ehdotusten vuoksi. Kotiaänestyksen toimittamisesta aiheutuvat vaalitoimitsijoiden menot on kunnan vaaliviranomaisten menoina kuntien suoritettava.

104 §. Pykälässä on yleisperusteluissa mainitusta syystä viittausäännös siitä, että vammaisten äänestäjien kuljetuksesta äänestys- tai ennakkoaänestyspaikalle on säädetty erikseen eli vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetussa laissa (380/87). Mainitun lain mukaan järjestettäisiin siinä tarkoitetuille vammaisille muun muassa kuljetuspalveluja yleisiin vaaleihin osallistumista varten.

1.2. Laki tasavallan presidentin valitsemisesta annetun lain muuttamisesta

Tasavallan presidentin valitsemisessa noudatetaan kansanedustajain vaaleista annetun lain mukaista organisaatiota ja menettelyä. Ehdotuksista ei aiheudu asiallisia muutoksia tasavallan presidentin valitsemisesta annettuun lakiin, vaan sitä on vain täydennettävä ennakkoaänestyksenä toimitettavaa kotiaänestystä koskevilla säännöksillä.

8 §. Pykälän viittausta kansanedustajain vaaleista annettuun lakiin on täydennetty maininnalla kotiaänestyksestä.

21 §. Koska tasavallan presidentin välittömässä vaalissa ja valitsijamiesten vaaleissa ennakkoaänestys toimitetaan samassa laajuudessa kuin edustajainvaaleissa, on pykälän 1 momenttiin tarpeellista sisällyttää viittaus kotiaänestystä koskevaan 6 a lukuun.

29 §. Mitä uudessa kansanedustajain vaaleista annetun lain 104 §:ssä ehdotetaan säädettäväksi, koskee myös menettelyä tasavallan presidenttiä valittaessa. Tämän vuoksi pykälään ehdotetaan lisättäväksi viittaus mainittuun pykälään.

1.3. Laki kunnallisvaalilain muuttamisesta

Kunnallisvaalilain 5, 5 a, 8, 59, 100 ja 100 a § vastaavat ehdotettuja kansanedustajain vaaleista annetun lain 8, 9, 13, 63, 102 ja 104 §:n säännöksiä.

Kunnallisvaalilain 7 a lukuun (Ennakkoaänestys kotona) sisältyvät 74 a—74 g §:n säännökset eivät poikkea kansanedustajain vaaleista annetun lain 6 a luvun vastaavista säännöksistä (80—80 f §).

2. Tarkemmat säännökset ja määräykset

Ehdotetut vaalilakien säännökset on noudatettuna käytännön mukaisesti laadittu nykyiseen tapaan yksityiskohtaisiksi ja sijoitettu keskitetyksi omaan säädökseen. Vaalilakien yksityiskohtaisuudesta huolimatta oikeusministeriön on ollut annettava tarkemmat määräykset ja ohjeet lakien soveltamisesta. Oikeusministeriön ohjeissa, jotka on julkaistu erillisinä ohjeivihkosina (I—II), on käsitelty muun muassa äänestysalueiden vaalilutetteloiden laatimista, ilmoituskortteja, ennakkoaänestystä ja vaalitoimitusta. Ohjeissa kiinnitetään tarvittaessa vaaliviranomaisten huomiota

muun muassa sellaisiin seikkoihin, joilla voidaan helpottaa myös vammaisten äänestämistä laitoksissa ja muissa ennakkoäänestyspaikoissa sekä äänestysalueen vaalitoimituksessa.

Kansanedustajain vaaleista annetun lain 48 §:n 1 momentin ja vastaavan kunnallisvaalilain 46 §:n 1 momentin mukaan vaalitoimitusta varten tulee kussakin äänestysalueessa olla äänestyspaikka, jota varten kunnan on annettava käytettäväksi sopiva huoneisto ja kalusto. Ennakkoäänestys tapahtuu kotimaassa muun muassa asetuksella määrättävissä posti- ja telelaitoksen toimipaikoissa. Valittaessa äänestys- ja ennakkoäänestyspaikkoja olisi kiinnitettävä nykyistä enemmän huomiota siihen, että niitä voivat käyttää myös henkilöt, joiden liikuntakyky tai kyky suunnistautua on iän, vamman tai sairauden vuoksi rajoittunut. Tässä olisi sovellettava rakennusasetuksen 85 a §:stä (791/73) ilmenevää periaatetta, jota noudatetaan yleisön käyttöön tarkoitettuja tiloja rakennettaessa. Tämä on mahdollista esimerkiksi valmisteltaessa asetusta, jolla määrätään ennakkoäänestyspaikkoina toimivat posti- ja telelaitoksen toimipaikat, ja vaaleja varten annettavia kuntien keskusjärjestöjen yleiskirjeitä kuntien viranomaisille.

Kuntien keskusjärjestöt voisivat niin ikään yleiskirjeissään antaa suositukset riittävien pysäköintitilojen varaamisesta äänestyspaikkojen välittömästä läheisyydestä vammaisten kuljetuksiin käytettäviä ajoneuvoja varten samoin kuin vammaisten liikkumista avustavien henkilöiden järjestämisestä äänestyspaikoille mahdollisuuksien mukaan.

Kotiaänestystä koskeva uusi lainsäädäntö kohdistuu suppeaan äänioikeutettujen ryhmään, jonka suuruutta ei voida arvioida täsmällisesti. Lisäksi tämän äänestäjäryhmän koko saattaa vaihdella jonkin verran eri vaaleissa. Äänestäjien ja vaaliviranomaisten kannalta on ensiarvoisen tärkeätä, että lakia ensi kertaa ja myös myöhemmin sovel-

lettaessa kotiaänestyksen toimittamismahdollisuudesta ja sen piiriin kuuluvasta äänestäjäryhmästä tiedotetaan tehokkaasti. Kotiaänestystä koskevan lainsäädännön yleisestä tiedottamisesta huolehtivien, edellä mainittujen tahojen ja eri vammaisjärjestöjen yhteistoimin järjestämällä tiedotuskampanjalla on tällöin keskeinen asema.

3. Voimaantulo

Kotiaänestyksen järjestäminen kunnissa edellyttää tiedottamista äänestysmuodon piiriin kuuluville vammaisille ja pitkäaikaissairaille, kuntien vaaliviranomaisten koulutusta sekä uusien ohjeiden laatimista ja eräiden vaaliasiakirjojen kaavojen vahvistamista oikeusministeriössä. Näihin toimenpiteisiin voidaan arvioida kuluvan vähintään kuusi kuukautta. Ehdotettuja lakeja ei ole siten mahdollista saattaa voimaan ennen seuraavaa säännönmukaista tasavallan presidentin vaalia. Kunnallisvaalilain muutosta voitaisiin soveltaa jo vuoden 1988 kunnallisvaaleissa. Tämän vuoksi ehdotetaan, että lait tulevat voimaan 1 päivänä maaliskuuta 1988. Jos valtiolliset vaalit jouduttai- siin toimittamaan ennen 1 päivää tammikuuta 1989, olisi kuitenkin vaalien toimeenpanemiseen liittyvistä syistä aikaisempia lakeja sovellettava.

Vuoden 1988 kunnallisvaalien osalta kunnanvaltuustojen on hyvissä ajoin ennen vaaleja asetettava yksi tai useampi vaalitoimikunta. Voimaantulosäännöksen 2 momentin nojalla kunnanvaltuustot voivat asettaa vaalitoimikunnat jo ennen lain voimaantuloa myös niissä kunnissa, joissa ei ole ennakkoäänestyspaikkoina toimivia laitoksia ja joissa ei siten ole voimassa olevan vaalilain mukaan tarvinnut asettaa vaalitoimikuntaa.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki

kansanedustajain vaaleista annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan kansanedustajain vaaleista 13 päivänä kesäkuuta 1969 annetun lain (391/69) 8 §:n 1 momentti, 13 §:n 2 momentti, 63 § ja 102 §:n 1 momentti, sellaisina kuin ne ovat 3 päivänä toukokuuta 1985 annetussa laissa (370/85), sekä

lisätään lakiin mainitulla 3 päivänä toukokuuta 1985 annetulla lailla kumotun 9 §:n sijaan uusi 9 §, 63 §:ään, sellaisena kuin se on viimeksi mainitussa laissa, uusi 2 momentti ja lakiin uusi 6 a luku, johon samalla siirretään 16 päivänä toukokuuta 1975 annetulla lailla (319/75) 6 luvusta kumotun 80 §:n sijaan uusi 80 §, sekä viimeksi mainitulla lailla kumotun 104 §:n sijaan uusi 104 § seuraavasti:

8 §

Kunnan valtuuston on hyvissä ajoin ennen vaaleja asetettava kutakin äänestysaluetta varten *vaalilautakunta*, johon kuuluu viisi jäsentä ja tarpeellinen määrä varajäseniä, kuitenkin vähintään viisi, sekä 63 §:n 1 momentissa tarkoitettuja laitoksia ja 6 a luvussa tarkoitettua ennakkoäänestystä varten yksi tai useampi *vaalitoimikunta*, johon kuuluu kolme jäsentä ja tarpeellinen määrä varajäseniä, kuitenkin vähintään kolme. Varajäsenet on asetettava muutoin paitsi 6 a luvussa tarkoitettua ennakkoäänestystä varten siihen järjestykseen, jossa he tulevat jäsenten sijaan.

9 §

Kunnan keskusvaalilautakunta määrää vaalitoimikunnan jäsenistä ja varajäsenistä ne henkilöt, jotka huolehtivat 6 a luvussa tarkoitetusta ennakkoäänestyksestä. Tehtävään ei saa määrätä henkilöä, joka on ehdokkaana edustajainvaaleissa.

13 §

Jokaiseen pohjaluetteloon on liitettävä aakkosjärjestyksessä oleva kortisto luetteloon otetuista henkilöistä ja heidän luetteloiden kirjoitushetkellä tiedossa olevista osoitteistaan (*hakemistokortisto*). Luetteloon on myös liitettävä kutakin henkilöä koskeva *ilmoituskortti*, johon on kirjoitettava hänen täydellinen nimensä, syntymävuotensa kaksi viimeistä numeroa ja hakemistokortistossa oleva osoitteensa sekä tiedot siitä, missä vaalipiirissä hän on vaalioikeutettu, minkä äänestysalueen vaaliluetteloon hänet on merkitty, milloin ja missä vaaliluettelo on nähtävänä sekä milloin ja missä vaalitoimitus tapahtuu. Tämän lisäksi kortissa saa olla vain ohjeet sen käyttämisestä, kortista ehkä ilmenevien virheiden oikaisemisesta ja menettelystä äänestettäessä sekä ilmoitus 6 a luvussa tarkoitetusta ennakkoäänestyksestä.

63 §

Äänestysalueen vaaliluetteloon merkitty ääni-oikeutettu henkilö, joka on hoidettavana sairaalassa tai ympärivuorokautista hoitoa antavassa sosiaalihuollon toimintayksikössä taikka otettu rangaistuslaitokseen, joita tässä laissa sanotaan *laitoksiksi*, taikka joka 46 §:ssä tarkoitettuina vaalipäivinä muusta syystä todennäköisesti on estynyt käyttämästä äänioikeuttaan sen äänestysalueen vaalitoimituksessa, jonka vaaliluetteloon hänet on merkitty, sekä vaalipiirin vaaliluetteloon merkitty äänioikeutettu saavat äänestää ennakolta niin kuin tässä luvussa säädetään.

Ennakkoäänestyksestä kotona säädetään 6 a luvussa.

6 a luku

Ennakkoäänestys kotona

80 §

Ääni-oikeutettu henkilö, jonka kyky liikkuu tai toimia on vaikean vamman tai pitkäaikaisen sairauden vuoksi siinä määrin rajoittunut, ettei hän pääse äänestys- eikä ennakkoäänestyspaikkaan ilman kohtuuttomia vaikeuksia, saa äänestää ennakolta kotonaan (*kotiaänestys*) siinä kunnassa, jonka äänestysalueen vaaliluetteloon hänet on merkitty, niin kuin tässä luvussa säädetään. Muut ääni-oikeutetut eivät saa äänestää kotiaänestyksessä.

80 a §

Kotiaänestyksen toimittamisesta huolehtii yksi vaalitoimitsija, jona on tähän tehtävään 9 §:n mukaan määrätty vaalitoimikunnan jäsen tai varajäsen. Kunnan keskusvaalilautakunnan puheenjohtaja määrää, kenen äänestäjän luokse kukin vaalitoimitsija menee.

Kotiaänestyksessä on vaalitoimitsijan ja äänestäjän lisäksi oltava läsnä äänestäjän valitsema tai hyväksymä 18 vuotta täyttänyt henkilö.

80 b §

Henkilön, joka haluaa äänestää ennakolta kotonaan, on ilmoitettava siitä kirjallisesti tai puhelimitse viimeistään 25. päivänä ennen vaaleja ennen kello 16 sen kunnan keskusvaalilautakunnalle, jonka äänestysalueen vaaliluetteloon hänet on merkitty. Ilmoituksen voi tehdä äänestäjän puolesta tämän valitsema henkilö.

Ilmoituksessa on mainittava:

1) äänestäjän täydellinen nimi, henkilötunnus, osoite, kotikunta ja puhelinnumero sekä, milloin

ilmoituksen tekee äänestäjän valitsema henkilö, myös tämän nimi, osoite ja puhelinnumero;

2) ettei äänestäjä pääse 80 §:ssä tarkoitettun vamman tai sairauden vuoksi äänestys- eikä ennakkoäänestyspaikkaan ilman kohtuuttomia vaikeuksia ja että hän tämän vuoksi haluaa äänestää ennakolta kotonaan; ja

3) voiko äänestäjä itse huolehtia siitä, että kotiaänestyksessä on läsnä 80 a §:n 2 momentissa tarkoitettu, äänestäjän valitsema henkilö.

Kirjallinen ilmoitus voidaan tehdä käyttäen tarkoitusta varten laadittua lomaketta, jonka kaavan oikeusministeriö vahvistaa. Kunnan keskusvaalilautakunnan on huolehdittava siitä, että lomakkeita on painettuina tai monistettuina kotiaänestystä haluavien äänestäjien saatavana ainakin keskusvaalilautakunnassa. Kirjallinen ilmoitus on allekirjoitettava.

Vaaliviranomaisen on, mikäli mahdollista, tarvittaessa poistettava ilmoituksessa oleva puutteellisuus ja varmistettava, että ilmoituksen on tehnyt siinä mainittu äänestäjä tai tämän valitsema henkilö.

Kunnan keskusvaalilautakunnassa on pidettävä tehdyistä ilmoituksista luetteloa oikeusministeriön antamien ohjeiden mukaisesti.

80 c §

Edellä 80 b §:ssä tarkoitettun ilmoituksen johdosta on äänestäjälle annettava tieto ainakin kahden tunnin tarkkuudella siitä ajankohdasta, jolloin vaalitoimitsija saapuu hänen luokseen. Samalla on mainittava vaaliviranomaisen puhelinnumero mahdollista yhteydenottoa varten.

Jollei äänestyksen toimittamiseen vaikuttavaa, ilmoituksessa olevaa puutteellisuutta ole voitu poistaa tai jos ilmoitus on tehty kunnan keskusvaalilautakunnalle säädetyn määräpäivän jälkeen, on äänestäjälle annettava tieto siitä, ettei kotiaänestystä toimiteta.

Kunnan keskusvaalilautakunnan puheenjohtajan on huolehdittava siitä, että 1 ja 2 momentissa tarkoitettu tieto annetaan äänestäjälle viipymättä kirjallisesti tai puhelimitse.

80 d §

Milloin vaalitoimitsija on estynyt saapumasta ilmoitettuna ajankohtana, on estyneisyydestä ja uuden käynnin ajankohdasta viipymättä ilmoitettava äänestäjälle.

Jos kotiaänestystä ei voida lainkaan toimittaa kulkuyhteyksien katkeamisen tai muun ylivoimaisen esteen vuoksi, on myös siitä viipymättä ilmoitettava äänestäjälle.

80 e §

Kotiaänestys tulee toimittaa aikaisintaan 18. päivänä ennen vaaleja ja viimeistään 5. päivänä ennen vaaleja arkipäivänä kello 9:n ja 20:n välisenä aikana.

Vaalitoimitsijan on keskeytettävä kotiaänestys, jos äänestäjän vaalivapautta tai äänestyksen häiriötöntä kulkua ei voida turvata. Keskeyttämisestä ja, mikäli äänestystä ei voida jatkaa, myös sen lopettamisesta on tehtävä merkintä kotiaänestystä pidettävään luetteloon.

Lähetekirjeen tulee sisältää 74 §:n 2 momentissa tarkoitettujen selityksen ja ilmoitusten lisäksi äänestäjän allekirjoittama vakuutus, että hänen kykynsä liikkua tai toimia on vaikean vamman tai pitkäaikaisen sairauden vuoksi siinä määrin rajoittunut, ettei hän pääse äänestys- eikä ennakkoaänestyspaikkaan ilman kohtuuttomia vaikeuksia. Edellä 80 a §:n 2 momentissa tarkoitettua, äänestyksessä läsnä olevan henkilön on merkittävä lähetekirjeeseen nimikirjoituksensa.

Vaalitoimitsijan on lähetekirjeessä todistettava, että kotiaänestys on tapahtunut 72 §:n 2 ja 3 momentissa, 73 §:n 2 momentissa, 75 §:n 1 momentissa ja 80 a §:ssä säädetyn tavoin. Vaalitoimitsijan on päivättävä todistus ja allekirjoitettava se. Vaalikuori ja lähetekirje on tämän jälkeen suljettava lähetekuoreen. Vaalitoimitsijan on viipymättä toimitettava lähetekuori kunnan keskusvaalilautakunnalle.

Äänestys on jätettävä huomioon ottamatta 78 §:n 2 momentissa mainitusta syystä tai, jos lähetekirjeestä puuttuu äänestyksessä läsnä olleen henkilön nimikirjoitus.

Sen lisäksi, mitä tässä luvussa on säädetty, on kotiaänestyksestä ja menettelystä siinä muutoin soveltuvien osin voimassa, mitä 66 §:n 2 momen-

tissa, 70 §:ssä, 71 §:n 1 momentissa, 72 §:n 2 ja 3 momentissa, 73 §:ssä, 74 §:n 1 ja 4 momentissa, 75 §:ssä, 76 §:n 2 momentissa sekä 78 ja 79 §:ssä on säädetty.

80 f §

Tässä luvussa tarkoitettuun vaaliviranomaisen toimenpiteeseen tai päätökseen ei saa erikseen hakea muutosta valittamalla.

102 §

Kaikki kuntien keskusvaalilautakuntien, vaalilautakuntien ja vaalitoimikuntien sekä 80 a §:n 1 momentissa tarkoitettujen vaalitoimitsijain menot on kuntien suoritettava, mutta 13 §:n 2 momentissa tarkoitettua ilmoituskorttia ja 25 d §:n 1 momentissa tarkoitettua ilmoitukset, äänestysliput ja sinetöimisvälineet kustannetaan sekä kaikki 65 §:ssä tarkoitettujen vaalitoimitsijain samoin kuin vaalipiirien keskuslautakuntien menot suoritetaan valtion varoista.

104 §

Vammaisten äänestäjien kuljetuksesta äänestys- tai ennakkoaänestyspaikalle on voimassa, mitä kuljetuspalveluista on säädetty vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetussa laissa (380/87).

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä maaliskuuta 1988. Jos tasavallan presidentin määräyksestä on toimitettava kansanedustajain vaalit ennen 1 päivää tammikuuta 1989, on kuitenkin aikaisempaa lakia sovellettava.

Ennen lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

2.

Laki

tasavallan presidentin valitsemisesta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan tasavallan presidentin valitsemisesta 26 päivänä kesäkuuta 1987 annetun lain (574/87) 8 §:n 1 momentti, 21 §:n 1 momentti ja 29 § näin kuuluviksi:

8 §

Kunnanvaltuuston on hyvissä ajoin ennen tasavallan presidentin välitöntä vaalia ja valitsijamiesten vaaleja asetettava kutakin äänestysaluetta varten vaalilautakunta sekä ennakkoaänestyspaikkoina olevia laitoksia ja kotiaänestystä varten yksi tai

useampi vaalitoimikunta. Niiden asettamisesta on soveltuvin osin voimassa, mitä vaalilautakunnan ja vaalitoimikunnan asettamisesta on säädetty kansanedustajain vaaleista annetussa laissa.

21 §

Vaalitoimituksesta ja ennakkoäänestyksestä tasavallan presidentin välittömässä vaalissa ja valitsijamiesten vaaleissa on soveltuvin osin voimassa, mitä äänestysalueen vaalitoimituksesta ja ennakkoäänestyksestä on säädetty kansanedustajain vaaleista annetun lain 46 §:n 3 momentissa ja 47, 48 ja 49—79 §:ssä sekä 6 a luvussa.

29 §

Vaalien tuloksen tiedottamisesta, jollei 16, 25 tai 26 §:ssä ole toisin säädetty, samoin kuin äänestyslippujen ja laskelmien säilyttämisestä sekä vaalipiiriin keskuslautakunnan kokouksista, pöytäkirjasta ja toimituskirjoista, vaaliviranomais-

ten vastuusta, vaalikustannuksista ja virkalähetys-oikeudesta sekä määräpäivän sattumisesta pyhäpäiväksi tai arkilauantaiksi ja vammaisten äänestäjien kuljetuksesta äänestys- tai ennakkoäänestyspaikalle on soveltuvin osin voimassa, mitä kansanedustajain vaaleista annetun lain 92—98, 101 ja 102 §:ssä, 103 §:n 2 momentissa ja 104 §:ssä on säädetty.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä maaliskuuta 1988. Jos tasavallan presidentin välitön vaali ja valitsijamiesten vaalit on toimitettava ennen 1 päivää tammikuuta 1989, on kuitenkin aikaisempaa lakia sovellettava.

Ennen lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

3.

Laki

kunnallisvaalilain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan 12 päivänä toukokuuta 1972 annetun kunnallisvaalilain (361/72) 5 §:n 1 momentti, 8 §:n 2 momentti, 59 § ja 100 §:n 1 momentti, sellaisina kuin niistä 5 §:n 1 momentti, 8 §:n 2 momentti ja 59 § ovat 3 päivänä toukokuuta 1985 annetussa laissa (372/85), sekä

lisätään lakiin uusi 5 a §, 59 §:ään uusi 2 momentti sekä lakiin uusi 7 a luku ja 100 a § seuraavasti:

5 §

Kunnanvaltuuston on hyvissä ajoin ennen vaaleja asetettava kutakin äänestysaluetta varten *vaalilautakunta*, johon kuuluu viisi jäsentä ja tarpeellinen määrä varajäseniä, kuitenkin vähintään viisi, sekä 59 §:n 1 momentissa tarkoitettuja laitoksia ja 7 a luvussa tarkoitettua ennakkoäänestystä varten yksi tai useampi *vaalitoimikunta*, johon kuuluu kolme jäsentä ja tarpeellinen määrä varajäseniä, kuitenkin vähintään kolme. Varajäsenet on asetettava muutoin paitsi 7 a luvussa tarkoitettua ennakkoäänestystä varten siihen järjestykseen, jossa he tulevat jäsenten sijaan.

5 a §

Kunnan keskusvaalilautakunta määrää vaalitoimikunnan jäsenistä ja varajäsenistä ne henkilöt, jotka huolehtivat 7 a luvussa tarkoitettua ennakkoäänestystä. Tehtävään ei saa määrätä henkilöä, joka on ehdokkaana kunnallisvaaleissa.

8 §

Jokaiseen pohjaluetteloon on liitettävä aakkosjärjestyksessä oleva kortisto luetteloon otetuista henkilöistä ja heidän luetteloiden kirjoitushetkellä tiedossa olevista osoitteistaan (*hakemistokortisto*). Luetteloon on myös liitettävä kutakin henkilöä koskeva *ilmoituskortti*, johon on kirjoitettava hänen täydellinen nimensä, syntymävuotensa kaksi viimeistä numeroa ja hakemistokortistossa oleva osoitteensa sekä tiedot siitä, minkä äänestysalueen vaaliluetteloon hänet on merkitty, milloin ja missä vaaliluettelo on nähtävänä sekä milloin ja missä vaalitoimitus tapahtuu. Tämän lisäksi kortissa saa olla vain ohjeet sen käyttämisestä, kortista ehkä ilmenevien virheiden oikaisemisesta ja menettelystä äänestettäessä sekä ilmoitus 7 a luvussa tarkoitettua ennakkoäänestystä.

59 §

Äänioikeutettu henkilö, joka on hoidettavana sairaalassa tai ympärivuorokautista hoitoa antavassa sosiaalihuollon toimintayksikössä taikka otettu rangaistuslaitokseen, joita tässä laissa sanotaan *laitoksiksi*, taikka joka 44 §:ssä tarkoitettuna vaalipäivinä muusta syystä todennäköisesti on estynyt käyttämästä äänioikeuttaan sen äänestysalueen vaalitoimituksessa, jonka vaaliluetteloon hänet on merkitty, saa äänestää ennakolta niin kuin tässä luvussa säädetään.

Ennakkoäänestyksestä kotona säädetään 7 a luvussa.

7 a luku

Ennakkoäänestys kotona

74 a §

Äänioikeutettu henkilö, jonka kyky liikkua tai toimia on vaikean vamman tai pitkäaikaisen sairauden vuoksi siinä määrin rajoittunut, ettei hän pääse äänestys- eikä ennakkoäänestyspaikkaan ilman kohtuuttomia vaikeuksia, saa äänestää ennakolta kotonaan (*kotiäänestys*) siinä kunnassa, jonka äänestysalueen vaaliluetteloon hänet on merkitty, niin kuin tässä luvussa säädetään. Muut äänioikeutetut eivät saa äänestää kotiäänestyksessä.

74 b §

Kotiäänestyksen toimittamisesta huolehtii yksi vaalitoimitsija, jona on tähän tehtävään 5 a §:n mukaan määrätty vaalitoimikunnan jäsen tai varajäsen. Kunnan keskusvaalilautakunnan puheenjohtaja määrää, kenen äänestäjän luokse kukin vaalitoimitsija menee.

Kotiäänestyksessä on vaalitoimitsijan ja äänestäjän lisäksi oltava läsnä äänestäjän valitsema tai hyväksymä 18 vuotta täyttänyt henkilö.

74 c §

Henkilön, joka haluaa äänestää ennakolta kotonaan, on ilmoitettava siitä kirjallisesti tai puhelimitse viimeistään 25. päivänä ennen vaaleja ennen kello 16 sen kunnan keskusvaalilautakunnalle, jonka äänestysalueen vaaliluetteloon hänet on merkitty. Ilmoituksen voi tehdä äänestäjän puolesta tämän valitsema henkilö.

Ilmoituksessa on mainittava:

1) äänestäjän täydellinen nimi, henkilötunnus, osoite, kotikunta ja puhelinnumero sekä, milloin ilmoituksen tekee äänestäjän valitsema henkilö, myös tämän nimi, osoite ja puhelinnumero;

2) ettei äänestäjä pääse 74 a §:ssä tarkoitetun vamman tai sairauden vuoksi äänestys- eikä ennakkoäänestyspaikkaan ilman kohtuuttomia vaikeuksia ja että hän tämän vuoksi haluaa äänestää ennakolta kotonaan; ja

3) voiko äänestäjä itse huolehtia siitä, että kotiäänestyksessä on läsnä 74 b §:n 2 momentissa tarkoitettu, äänestäjän valitsema henkilö.

Kirjallinen ilmoitus voidaan tehdä käyttäen tarkoitusta varten laadittua lomaketta, jonka kaavan oikeusministeriö vahvistaa. Kunnan keskusvaalilautakunnan on huolehdittava siitä, että lomakkeita on painettuina tai monistettuina kotiäänestystä haluavien äänestäjien saatavina ainakin keskusvaalilautakunnassa. Kirjallinen ilmoitus on allekirjoitettava.

Vaaliviranomaisen on, mikäli mahdollista, tarvittaessa poistettava ilmoituksessa oleva puutteellisuus ja varmistettava, että ilmoituksen on tehnyt siinä mainittu äänestäjä tai tämän valitsema henkilö.

Kunnan keskusvaalilautakunnassa on pidettävä tehdyistä ilmoituksista luetteloa oikeusministeriön antamien ohjeiden mukaisesti.

74 d §

Edellä 74 c §:ssä tarkoitetun ilmoituksen johdosta on äänestäjälle annettava tieto ainakin kahden tunnin tarkkuudella siitä ajankohdasta, jolloin vaalitoimitsija saapuu hänen luokseen. Samalla on mainittava vaaliviranomaisen puhelinnumero mahdollista yhteydenottoa varten.

Jollei äänestyksen toimittamiseen vaikuttavaa, ilmoituksessa olevaa puutteellisuutta ole voitu poistaa tai jos ilmoitus on tehty kunnan keskusvaalilautakunnalle säädetyn määräpäivän jälkeen, on äänestäjälle annettava tieto siitä, ettei kotiäänestystä toimiteta.

Kunnan keskusvaalilautakunnan puheenjohtajan on huolehdittava siitä, että 1 ja 2 momentissa tarkoitettu tieto annetaan äänestäjälle viipymättä kirjallisesti tai puhelimitse.

74 e §

Milloin vaalitoimitsija on estynyt saapumasta ilmoitettuna ajankohtana, on estyneisyydestä ja uuden käynnin ajankohdasta viipymättä ilmoitettava äänestäjälle.

Jos kotiäänestystä ei voida lainkaan toimittaa kulkuyhteyksien katkeamisen tai muun ylivoimaisen esteen vuoksi, on myös siitä viipymättä ilmoitettava äänestäjälle.

74 f §

Kotiaänestys tulee toimittaa aikaisintaan 18. päivänä ennen vaaleja ja viimeistään 5. päivänä ennen vaaleja arkipäivänä kello 9:n ja 20:n välisenä aikana.

Vaalitoimitsijan on keskeytettävä kotiaänestys, jos äänestäjän vaalivapautta tai äänestyksen häiriötöntä kulkua ei voida turvata. Keskeyttämisestä ja, mikäli äänestystä ei voida jatkaa, myös sen lopettamisesta on tehtävä merkintä kotiaänestyksistä pidettävään luetteloon.

Lähetekirjeen tulee sisältää 70 §:n 2 momentissa tarkoitettujen selityksen ja ilmoitusten lisäksi äänestäjän allekirjoittama vakuutus, että hänen kykynsä liikkua tai toimia on vaikean vamman tai pitkäaikaisen sairauden vuoksi siinä määrin rajoittunut, ettei hän pääse äänestys- eikä ennakkoaänestyspaikkaan ilman kohtuuttomia vaikeuksia. Edellä 74 b §:n 2 momentissa tarkoitettuna, äänestyksessä läsnä olevan henkilön on merkittävä lähetekirjeeseen nimikirjoituksensa.

Vaalitoimitsijan on lähetekirjeessä todistettava, että kotiaänestys on tapahtunut 68 §:n 2 ja 3 momentissa, 69 §:n 3 momentissa, 71 §:n 1 momentissa ja 74 b §:ssä säädettyin tavoin. Vaalitoimitsijan on päivättävä todistus ja allekirjoitettava se. Vaalikuori ja lähetekirje on tämän jälkeen suljettava lähetekuoreen. Vaalitoimitsijan on viipymättä toimitettava lähetekuori kunnan keskusvaalilautakunnalle.

Äänestys on jätettävä huomioon ottamatta 74 §:n 2 momentissa mainitusta syystä tai, jos lähetekirjeestä puuttuu äänestyksessä läsnä olleen henkilön nimikirjoitus.

Sen lisäksi, mitä tässä luvussa on säädetty, on kotiaänestyksestä ja menettelystä siinä muutoin soveltuvin osin voimassa, mitä 66 ja 67 §:ssä, 68 §:n 2 ja 3 momentissa, 69 §:ssä, 70 §:n 1 ja 3 momentissa, 71 §:n 1 ja 2 momentissa sekä 74 §:ssä on säädetty.

74 g §

Tässä luvussa tarkoitettuun vaaliviranomaisen toimenpiteeseen tai päätökseen ei saa erikseen hakea muutosta valittamalla.

100 §

Kaikki kuntien keskusvaalilautakuntien, vaalilautakuntien ja vaalitoimikuntien sekä 74 b §:n 1 momentissa tarkoitettujen vaalitoimitsijain menot on kuntien suoritettava, mutta äänestysliput sekä 66 §:ssä ja 72 §:n 2 momentissa tarkoitettua ennakkoaänestysasiakirjat kustannetaan ja kaikki 61 §:ssä tarkoitettujen vaalitoimitsijain menot suoritetaan valtion varoista.

— — — — —

100 a §

Vammaisten äänestäjien kuljetuksesta äänestys- tai ennakkoaänestyspaikalle on voimassa, mitä kuljetuspalveluista on säädetty vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetussa laissa (380/87).

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä maaliskuuta 1988.

Ennen lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

Helsingissä 13 päivänä marraskuuta 1987

Tasavallan Presidentti
MAUNO KOIVISTO

Oikeusministeri *Matti Louekoski*

1.

Laki

kansanedustajain vaaleista annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan kansanedustajain vaaleista 13 päivänä kesäkuuta 1969 annetun lain (391/69) 8 §:n 1 momentti, 13 §:n 2 momentti, 63 § ja 102 §:n 1 momentti, sellaisina kuin ne ovat 3 päivänä toukokuuta 1985 annetussa laissa (370/85), sekä

lisätään lakiin mainitulla 3 päivänä toukokuuta 1985 annetulla lailla kumotun 9 §:n sijaan uusi 9 §, 63 §:ään, sellaisena kuin se on viimeksi mainitussa laissa, uusi 2 momentti ja lakiin uusi 6 a luku, johon samalla siirretään 16 päivänä toukokuuta 1975 annetulla lailla (319/75) 6 luvusta kumotun 80 §:n sijaan uusi 80 §, sekä viimeksi mainitulla lailla kumotun 104 §:n sijaan uusi 104 § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

8 §

Kunnanvaltuuston on hyvissä ajoin ennen vaaleja asetettava kutakin äänestysaluetta varten *vaalilautakunta*, johon kuuluu viisi jäsentä ja tarpeellinen määrä varajäseniä, kuitenkin vähintään viisi, sekä 63 §:ssä tarkoitettuja laitoksia varten yksi tai useampi *vaalitoimikunta*, johon kuuluu kolme jäsentä ja tarpeellinen määrä varajäseniä, kuitenkin vähintään kolme. Varajäsenet on asetettava siihen järjestykseen, jossa he tulevat jäsenten sijaan.

(9 § kumottu lailla
370/85)

Ehdotus

8 §

Kunnanvaltuuston on hyvissä ajoin ennen vaaleja asetettava kutakin äänestysaluetta varten *vaalilautakunta*, johon kuuluu viisi jäsentä ja tarpeellinen määrä varajäseniä, kuitenkin vähintään viisi, sekä 63 §:n 1 momentissa tarkoitettuja laitoksia ja 6 a luvussa tarkoitettua ennakkoäänestystä varten yksi tai useampi *vaalitoimikunta*, johon kuuluu kolme jäsentä ja tarpeellinen määrä varajäseniä, kuitenkin vähintään kolme. Varajäsenet on asetettava *muutoin paitsi 6 a luvussa tarkoitettua ennakkoäänestystä varten* siihen järjestykseen, jossa he tulevat jäsenten sijaan.

9 §

Kunnan keskusvaalilautakunta määrää vaalitoimikunnan jäsenistä ja varajäsenistä ne henkilöt, jotka huolehtivat 6 a luvussa tarkoitetusta ennakkoäänestyksestä. Tehtävään ei saa määrätä henkilöä, joka on ehdokkaana edustajainvaaleissa.

13 §

Jokaiseen pohjaluetteloon on liitettävä aakkosjärjestyksessä oleva kortisto luetteloon otetuista henkilöistä ja heidän luetteloiden kirjoitushetkellä tiedossa olevista osoitteistaan (*hakemistokortisto*). Luetteloon on myös liitettävä kutakin henkilöä koskeva *ilmoituskortti*, johon on kirjoitettava hänen täydellinen nimensä, syntymävuotensa kaksi viimeistä numeroa ja hakemistokortistossa oleva osoitteensa sekä tiedot siitä, missä vaalipiirissä hän on vaalioikeutettu, minkä äänestysalueen vaaliluetteloon hänet on merkitty, milloin

Jokaiseen pohjaluetteloon on liitettävä aakkosjärjestyksessä oleva kortisto luetteloon otetuista henkilöistä ja heidän luetteloiden kirjoitushetkellä tiedossa olevista osoitteistaan (*hakemistokortisto*). Luetteloon on myös liitettävä kutakin henkilöä koskeva *ilmoituskortti*, johon on kirjoitettava hänen täydellinen nimensä, syntymävuotensa kaksi viimeistä numeroa ja hakemistokortistossa oleva osoitteensa sekä tiedot siitä, missä vaalipiirissä hän on vaalioikeutettu, minkä äänestysalueen vaaliluetteloon hänet on merkitty, milloin

Voimassa oleva laki

ja missä vaaliluettelo on nähtävänä sekä milloin ja missä vaalitoimitus tapahtuu. Tämän lisäksi kortissa ei saa olla muuta kuin ohjeet sen käyttämisestä ja kortista ehkä ilmenevien virheiden oikaisemisesta sekä menettelystä äänestettäessä.

63 §

Äänestysalueen vaaliluetteloon merkitty äänioikeutettu henkilö, joka on hoidettavana sairaalassa kunnalliskodissa, vanhainkodissa, sairakodissa tai invalidihuoltolaissa (907/46) tarkoitetussa erityishuoltolaitoksessa, palvelutalossa tai sitä vastaavassa palveluasuntolaryhmässä tai otettu päihdyttävien aineiden väärinkäyttäjien huoltolaan tai rangaistuslaitokseen, joita tässä laissa sanotaan *laitoksiksi*, taikka joka 46 §:ssä tarkoitettuina vaalipäivinä muusta syystä todennäköisesti on estynyt käyttämästä äänioikeuttaan sen äänestysalueen vaalitoimituksessa, jonka vaaliluetteloon hänet on merkitty, sekä vaalipiirin vaaliluetteloon merkitty äänioikeutettu saavat äänestää ennakolta niin kuin tässä luvussa säädetään.

(80 § kumottu 6 luvusta lailla 319/75)

Ehdotus

ja missä vaaliluettelo on nähtävänä sekä milloin ja missä vaalitoimitus tapahtuu. Tämän lisäksi kortissa *saa olla vain ohjeet* sen käyttämisestä, kortista ehkä ilmenevien virheiden oikaisemisesta ja menettelystä äänestettäessä *sekä ilmoitus 6 a luvussa tarkoitettusta ennakkoäänestyksestä*.

63 §

Äänestysalueen vaaliluetteloon merkitty äänioikeutettu henkilö, joka on hoidettavana sairaalassa tai ympärivuorokautista hoitoa antavassa sosiaalihuollon toimintayksikössä taikka otettu rangaistuslaitokseen, joita tässä laissa sanotaan *laitoksiksi*, taikka joka 46 §:ssä tarkoitettuina vaalipäivinä muusta syystä todennäköisesti on estynyt käyttämästä äänioikeuttaan sen äänestysalueen vaalitoimituksessa, jonka vaaliluetteloon hänet on merkitty, sekä vaalipiirin vaaliluetteloon merkitty äänioikeutettu saavat äänestää ennakolta niin kuin tässä luvussa säädetään.

Ennakkoäänestyksestä kotona säädetään 6 a luvussa.

6 a luku

Ennakkoäänestys kotona

80 §

Äänioikeutettu henkilö, jonka kyky liikkua tai toimia on vaikean vamman tai pitkäaikaisen sairauden vuoksi siinä määrin rajoittunut, ettei hän pääse äänestys- eikä ennakkoäänestyspaikkaan ilman kohtuuttomia vaikeuksia, saa äänestää ennakolta kotonaan (kotiäänestys) siinä kunnassa, jonka äänestysalueen vaaliluetteloon hänet on merkitty, niin kuin tässä luvussa säädetään. Muut äänioikeutetut eivät saa äänestää kotiäänestyksessä.

80 a §

Kotiäänestyksen toimittamisesta huolehtii yksi vaalitoimitsija, jona on tähän tehtävään 9 §:n mukaan määrätty vaalitoimikunnan jäsen tai varajäsen. Kunnan keskusvaalilautakunnan puheenjohtaja määrää, kenen äänestäjän luokse kukin vaalitoimitsija menee.

Kotiäänestyksessä on vaalitoimitsijan ja äänestäjän lisäksi oltava läsnä äänestäjän valitsema tai hyväksymä 18 vuotta täyttänyt henkilö.

80 b §

Henkilön, joka haluaa äänestää ennakolta kotonaan, on ilmoitettava siitä kirjallisesti tai puhelimitse viimeistään 25. päivänä ennen vaaleja ennen kello 16 sen kunnan keskusvaalilautakunnalle, jonka äänestysalueen vaaliluetteloon hänet on merkitty. Ilmoituksen voi tehdä äänestäjän puolesta tämän valitsema henkilö.

Ilmoituksessa on mainittava:

1) äänestäjän täydellinen nimi, henkilötunnus, osoite, kotikunta ja puhelinnumero sekä, milloin ilmoituksen tekee äänestäjän valitsema henkilö, myös tämän nimi, osoite ja puhelinnumero;

2) ettei äänestäjä pääse 80 §:ssä tarkoitetun vamman tai sairauden vuoksi äänestys- eikä ennakkoäänestyspaikkaan ilman kohtuuttomia vaikeuksia ja että hän tämän vuoksi haluaa äänestää ennakolta kotonaan; ja

3) voiko äänestäjä itse huolehtia siitä, että kotiaänestyksessä on läsnä 80 a §:n 2 momentissa tarkoitettu, äänestäjän valitsema henkilö.

Kirjallinen ilmoitus voidaan tehdä käyttäen tarkoitusta varten laadittua lomaketta, jonka kaavan oikeusministeriö vahvistaa. Kunnan keskusvaalilautakunnan on huolehdittava siitä, että lomakkeita on painettuina tai monistettuina kotiaänestystä haluavien äänestäjien saatavina ainakin keskusvaalilautakunnassa. Kirjallinen ilmoitus on allekirjoitettava.

Vaaliviranomaisen on, mikäli mahdollista, tarvittaessa poistettava ilmoituksessa oleva puutteellisuus ja varmistettava, että ilmoituksen on tehnyt siinä mainittu äänestäjä tai tämän valitsema henkilö.

Kunnan keskusvaalilautakunnassa on pidettävä tehdyistä ilmoituksista luetteloa oikeusministeriön antamien ohjeiden mukaisesti.

80 c §

Edellä 80 b §:ssä tarkoitetun ilmoituksen johdosta on äänestäjälle annettava tieto ainakin kahden tunnin tarkkuudella siitä ajankohdasta, jolloin vaalitoimitsija saapuu hänen luokseen. Samalla on mainittava vaaliviranomaisen puhelinnumero mahdollista yhteydenottoa varten.

Jollei äänestyksen toimittamiseen vaikuttavaa, ilmoituksessa olevaa puutteellisuutta ole voitu poistaa tai jos ilmoitus on tehty kunnan keskusvaalilautakunnalle säädetyn määräpäivän jälkeen, on äänestäjälle annettava tieto siitä, ettei kotiaänestystä toimiteta.

Kunnan keskusvaalilautakunnan puheenjohta-

Voimassa oleva laki

Ehdotus

jan on huolehdittava siitä, että 1 ja 2 momentissa tarkoitettu tieto annetaan äänestäjälle viipymättä kirjallisesti tai puhelimitse.

80 d §

Milloin vaalitoimitsija on estynyt saapumasta ilmoitettuna ajankohdana, on estyneisyydestä ja uuden käynnin ajankohdasta viipymättä ilmoitettava äänestäjälle.

Jos kotiaänestystä ei voida lainkaan toimittaa kulkuyhteyksien katkeamisen tai muun ylivoimaisen esteen vuoksi, on myös siitä viipymättä ilmoitettava äänestäjälle.

80 e §

Kotiaänestys tulee toimittaa aikaisintaan 18. päivänä ennen vaaleja ja viimeistään 5. päivänä ennen vaaleja arkipäivänä kello 9:n ja 20:n välisenä aikana.

Vaalitoimitsijan on keskeytettävä kotiaänestys, jos äänestäjän vaalivapautta tai äänestyksen häiriötöntä kulkua ei voida turvata. Keskeyttämisestä ja, mikäli äänestystä ei voida jatkaa, myös sen lopettamisesta on tehtävä merkintä kotiaänestyksistä pidettävään luetteloon.

Lähetekirjeen tulee sisältää 74 §:n 2 momentissa tarkoitettujen selityksen ja ilmoitusten lisäksi äänestäjän allekirjoittama vakuutus, että hänen kykynsä liikkua tai toimia on vaikean vamman tai pitkäaikaisen sairauden vuoksi siinä määrin rajoittunut, ettei hän pääse äänestys- eikä ennakkotähtäyspaikkaan ilman kohtuuttomia vaikeuksia. Edellä 80 a §:n 2 momentissa tarkoitettua, äänestyksessä läsnä olevan henkilön on merkittävä lähetekirjeeseen nimikirjoituksensa.

Vaalitoimitsijan on lähetekirjeessä todistettava, että kotiaänestys on tapahtunut 72 §:n 2 ja 3 momentissa, 73 §:n 2 momentissa, 75 §:n 1 momentissa ja 80 a §:ssä säädetyn tavoin. Vaalitoimitsijan on päivättävä todistus ja allekirjoitettava se. Vaalikuori ja lähetekirje on tämän jälkeen suljettava lähetekuoreen. Vaalitoimitsijan on viipymättä toimitettava lähetekuori kunnan keskusvaalilautakunnalle.

Äänestys on jätettävä huomioon ottamatta 78 §:n 2 momentissa mainitusta syystä tai, jos lähetekirjeestä puuttuu äänestyksessä läsnä olleen henkilön nimikirjoitus.

Sen lisäksi, mitä tässä luvussa on säädetty, on kotiaänestyksestä ja menettelystä siinä muutoin soveltuvin osin voimassa, mitä 66 §:n 2 momentissa, 70 §:ssä, 71 §:n 1 momentissa, 72 §:n 2 ja

Voimassa oleva laki

Ehdotus

3 momentissa, 73 §:ssä, 74 §:n 1 ja 4 momentissa, 75 §:ssä, 76 §:n 2 momentissa sekä 78 ja 79 §:ssä on säädetty.

80 f §

Tässä luvussa tarkoitettuun vaaliviranomaisen toimenpiteeseen tai päätökseen ei saa erikseen hakea muutosta valittamalla.

102 §

Kaikki kuntien keskusvaalilautakuntien, vaalilautakuntien ja vaalitoimikuntien menot on kuntien suoritettava, mutta 13 §:n 2 momentissa tarkoitettut ilmoituskortit ja 25 d §:n 1 momentissa tarkoitettut ilmoitukset, äänestysliput ja sinetöimisvälineet kustannetaan sekä kaikki vaalitoimitsijain ja vaalipiirien keskuslautakuntien menot suoritetaan valtion varoista.

102 §

Kaikki kuntien keskusvaalilautakuntien, vaalilautakuntien ja vaalitoimikuntien sekä 80 a §:n 1 momentissa tarkoitettujen vaalitoimitsijain menot on kuntien suoritettava, mutta 13 §:n 2 momentissa tarkoitettut ilmoituskortit ja 25 d §:n 1 momentissa tarkoitettut ilmoitukset, äänestysliput ja sinetöimisvälineet kustannetaan sekä kaikki 65 §:ssä tarkoitettujen vaalitoimitsijain samoin kuin vaalipiirien keskuslautakuntien menot suoritetaan valtion varoista.

(104 § kumottu lailla 319/75)

104 §

Vammaisten äänestäjien kuljetuksesta äänestys- tai ennakköäänestyspaikalle on voimassa, mitä kuljetuspalveluista on säädetty vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetussa laissa (380/87).

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä maaliskuuta 1988. Jos tasavallan presidentin määräyksestä on toimitettava kansanedustajain vaalit ennen 1 päivää tammikuuta 1989, on kuitenkin aikaisempaa lakia sovellettava.

Ennen lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

2.

Laki

tasavallan presidentin valitsemisesta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan tasavallan presidentin valitsemisesta 26 päivänä kesäkuuta 1987 annetun lain (574/87) 8 §:n 1 momentti, 21 §:n 1 momentti ja 29 § näin kuuluviksi:

Voimassa oleva laki

8 §

Kunnanvaltuuston on hyvissä ajoin ennen tasavallan presidentin välitöntä vaalia ja valitsijamiesten vaaleja asetettava kutakin äänestysaluetta varten vaalilautakunta ja ennakköäänestyspaikkoina olevia laitoksia varten yksi tai useampi vaalitoimikunta sillä tavoin kuin niiden asettamisesta on säädetty kansanedustajain vaaleista annetussa laissa.

21 §

Vaalitoimituksesta ja ennakköäänestyksestä tasavallan presidentin välittömässä vaalissa ja valitsijamiesten vaaleissa on soveltuvin osin voimassa, mitä äänestysalueen vaalitoimituksesta ja ennakköäänestyksestä on säädetty kansanedustajain vaaleista annetun lain 46 §:n 3 momentissa sekä 47, 48 ja 49—79 §:ssä.

29 §

Vaalien tuloksen tiedottamisesta, jollei 16, 25 tai 26 §:ssä ole toisin säädetty, samoin kuin äänestyslippujen ja laskelmien säilyttämisestä sekä vaalipiirin keskuslautakunnan kokouksista, pöytäkirjasta ja toimituskirjoista, vaaliviranomaisten vastuusta, vaalikustannuksista ja virkalähetys-oikeudesta sekä määräpäivän sattumisesta pyhäpäiväksi tai arkilauantaiksi on soveltuvin osin voimassa, mitä kansanedustajain vaaleista annetun lain 92—98, 101 ja 102 §:ssä sekä 103 §:n 2 momentissa on säädetty.

Ehdotus

8 §

Kunnanvaltuuston on hyvissä ajoin ennen tasavallan presidentin välitöntä vaalia ja valitsijamiesten vaaleja asetettava kutakin äänestysaluetta varten vaalilautakunta sekä ennakköäänestyspaikkoina olevia laitoksia ja kotiäänestystä varten yksi tai useampi vaalitoimikunta. Niiden asettamisesta on soveltuvin osin voimassa, mitä vaalilautakunnan ja vaalitoimikunnan asettamisesta on säädetty kansanedustajain vaaleista annetussa laissa.

21 §

Vaalitoimituksesta ja ennakköäänestyksestä tasavallan presidentin välittömässä vaalissa ja valitsijamiesten vaaleissa on soveltuvin osin voimassa, mitä äänestysalueen vaalitoimituksesta ja ennakköäänestyksestä on säädetty kansanedustajain vaaleista annetun lain 46 §:n 3 momentissa ja 47, 48 ja 49—79 §:ssä sekä 6 a luvussa.

29 §

Vaalien tuloksen tiedottamisesta, jollei 16, 25 tai 26 §:ssä ole toisin säädetty, samoin kuin äänestyslippujen ja laskelmien säilyttämisestä sekä vaalipiirin keskuslautakunnan kokouksista, pöytäkirjasta ja toimituskirjoista, vaaliviranomaisten vastuusta, vaalikustannuksista ja virkalähetys-oikeudesta sekä määräpäivän sattumisesta pyhäpäiväksi tai arkilauantaiksi ja vammaisten äänestäjien kuljetuksesta äänestys- tai ennakköäänestyspaikalle on soveltuvin osin voimassa, mitä kansanedustajain vaaleista annetun lain 92—98, 101 ja 102 §:ssä, 103 §:n 2 momentissa ja 104 §:ssä on säädetty.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä maaliskuuta 1988. Jos tasavallan presidentin välitön vaali ja valitsijamiesten vaalit on toimitettava ennen 1 päivää tammikuuta 1989, on kuitenkin aikaisempaa lakia sovellettava.

Ennen lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

3.

Laki

kunnallisvaalilain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan 12 päivänä toukokuuta 1972 annetun kunnallisvaalilain (361/72) 5 §:n 1 momentti, 8 §:n 2 momentti, 59 § ja 100 §:n 1 momentti,

sellaisina kuin niistä 5 §:n 1 momentti, 8 §:n 2 momentti ja 59 § ovat 3 päivänä toukokuuta 1985 annetussa laissa (372/85), sekä

lisätään lakiin uusi 5 a §, 59 §:ään uusi 2 momentti sekä lakiin uusi 7 a luku ja 100 a § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

5 §

Kunnanvaltuuston on hyvissä ajoin ennen vaaleja asetettava kutakin äänestysaluetta varten *vaalilautakunta*, johon kuuluu viisi jäsentä ja tarpeellinen määrä varajäseniä, kuitenkin vähintään viisi, sekä 59 §:ssä tarkoitettuja laitoksia varten yksi tai useampi *vaalitoimikunta*, johon kuuluu kolme jäsentä ja tarpeellinen määrä varajäseniä, kuitenkin vähintään kolme. Varajäsenet on asetettava siihen järjestykseen, jossa he tulevat jäsenten sijaan.

5 §

Kunnanvaltuuston on hyvissä ajoin ennen vaaleja asetettava kutakin äänestysaluetta varten *vaalilautakunta*, johon kuuluu viisi jäsentä ja tarpeellinen määrä varajäseniä, kuitenkin vähintään viisi, sekä 59 §:n 1 momentissa tarkoitettuja *laitoksia ja 7 a luvussa tarkoitettua ennakkoäänestystä varten* yksi tai useampi *vaalitoimikunta*, johon kuuluu kolme jäsentä ja tarpeellinen määrä varajäseniä, kuitenkin vähintään kolme. Varajäsenet on asetettava *muutoin paitsi 7 a luvussa tarkoitettua ennakkoäänestystä varten* siihen järjestykseen, jossa he tulevat jäsenten sijaan.

5 a §

Kunnan keskusvaalilautakunta määrää vaalitoimikunnan jäsenistä ja varajäsenistä ne henkilöt, jotka huolehtivat 7 a luvussa tarkoitettua ennakkoäänestyksestä. Tehtävään ei saa määrätä henkilöä, joka on ehdokkaana kunnallisvaaleissa.

8 §

Jokaiseen pohjaluetteloon on liitettävä aakkosjärjestyksessä oleva kortisto luetteloon otetuista henkilöistä ja heidän luetteloiden kirjoitushetkellä tiedossa olevista osoitteistaan (*hakemistokortisto*). Luetteloon on myös liitettävä kutakin henkilöä koskeva *ilmoituskortti*, johon on kirjoitettava hänen täydellinen nimensä, syntymävuotensa kaksi viimeistä numeroa ja hakemistokortistossa oleva osoitteensa sekä tiedot siitä, minkä äänestysalueen vaaliluetteloon hänet on merkitty, milloin ja missä vaaliluettelo on nähtävänä sekä milloin ja missä vaalitoimitus tapahtuu. Tämän lisäksi kortissa ei saa olla muuta kuin ohjeita sen käyttämisestä ja kortista ehkä ilmenevien virheiden

Jokaiseen pohjaluetteloon on liitettävä aakkosjärjestyksessä oleva kortisto luetteloon otetuista henkilöistä ja heidän luetteloiden kirjoitushetkellä tiedossa olevista osoitteistaan (*hakemistokortisto*). Luetteloon on myös liitettävä kutakin henkilöä koskeva *ilmoituskortti*, johon on kirjoitettava hänen täydellinen nimensä, syntymävuotensa kaksi viimeistä numeroa ja hakemistokortistossa oleva osoitteensa sekä tiedot siitä, minkä äänestysalueen vaaliluetteloon hänet on merkitty, milloin ja missä vaaliluettelo on nähtävänä sekä milloin ja missä vaalitoimitus tapahtuu. Tämän lisäksi kortissa *saa olla vain ohjeet* sen käyttämisestä, kortista ehkä ilmenevien virheiden oikaise-

Voimassa oleva laki

den oikaisemisesta sekä menettelystä äänestettäessä.

59 §

Äänioikeutettu henkilö, joka on hoidettavana sairaalassa, kunnalliskodissa, vanhainkodissa, sairaskodissa tai invaliidihuoltolaissa (907/46) tarkoitettussa erityishuoltolaitoksessa, palvelutalossa tai sitä vastaavassa palveluasuntolaryhmässä tahi otettu päihdyttävien aineiden väärinkäyttäjien huoltolaan tai rangaistuslaitokseen, joita tässä laissa sanotaan *laitoksiksi*, taikka joka 44 §:ssä tarkoitettuina vaalipäivinä muusta syystä todennäköisesti on estynyt käyttämästä äänioikeuttaan sen äänestysalueen vaalitoimituksessa, jonka vaaliluetteloon hänet on merkitty, saa äänestää ennakolta niin kuin tässä luvussa säädetään.

Ehdotus

misesta ja menettelystä äänestettäessä *sekä ilmoitus 7 a luvussa tarkoitetusta ennakkoäänestyksestä.*

59 §

Äänioikeutettu henkilö, joka on hoidettavana sairaalassa *tai ympärivuorokautista hoitoa antavassa sosiaalihuollon toimintayksikössä taikka* otettu rangaistuslaitokseen, joita tässä laissa sanotaan *laitoksiksi*, taikka joka 44 §:ssä tarkoitettuina vaalipäivinä muusta syystä todennäköisesti on estynyt käyttämästä äänioikeuttaan sen äänestysalueen vaalitoimituksessa, jonka vaaliluetteloon hänet on merkitty, saa äänestää ennakolta niin kuin tässä luvussa säädetään.

Ennakkoäänestyksestä kotona säädetään 7 a luvussa.

7 a luku

Ennakkoäänestys kotona

74 a §

Äänioikeutettu henkilö, jonka kyky liikkua tai toimia on vaikean vamman tai pitkäaikaisen sairauden vuoksi siinä määrin rajoittunut, ettei hän pääse äänestys- eikä ennakkoäänestyspaikkaan ilman kohtuuttomia vaikeuksia, saa äänestää ennakolta kotonaan (kotiäänestys) siinä kunnassa, jonka äänestysalueen vaaliluetteloon hänet on merkitty, niin kuin tässä luvussa säädetään. Muut äänioikeutetut eivät saa äänestää kotiäänestyksessä.

74 b §

Kotiäänestyksen toimittamisesta huolehtii yksi vaalitoimitsija, jona on tähän tehtävään 5 a §:n mukaan määrätty vaalitoimikunnan jäsen tai varajäsen. Kunnan keskusvaalilautakunnan puheenjohtaja määrää, kenen äänestäjän luokse kukin vaalitoimitsija menee.

Kotiäänestyksessä on vaalitoimitsijan ja äänestäjän lisäksi oltava läsnä äänestäjän valitsema tai hyväksymä 18 vuotta täyttänyt henkilö.

74 c §

Henkilön, joka haluaa äänestää ennakolta kotonaan, on ilmoitettava siitä kirjallisesti tai puhe-
limitse viimeistään 25. päivänä ennen vaaleja

Voimassa oleva laki

Ehdotus

ennen kello 16 sen kunnan keskusvaalilautakunnalle, jonka äänestysalueen vaaliluetteloon hänet on merkitty. Ilmoituksen voi tehdä äänestäjän puolesta tämän valitsema henkilö.

Ilmoituksessa on mainittava:

1) äänestäjän täydellinen nimi, henkilötunnus, osoite, kotikunta ja puhelinnumero sekä, milloin ilmoituksen tekee äänestäjän valitsema henkilö, myös tämän nimi, osoite ja puhelinnumero;

2) ettei äänestäjä pääse 74 a §:ssä tarkoitetun vammaan tai sairauden vuoksi äänestys- eikä ennakkoäänestyspaikkaan ilman kohtuuttomia vaikeuksia ja että hän tämän vuoksi haluaa äänestää ennakolta kotonaan; ja

3) voiko äänestäjä itse huolehtia siitä, että kotiaäänestyksessä on läsnä 74 b §:n 2 momentissa tarkoitettu, äänestäjän valitsema henkilö.

Kirjallinen ilmoitus voidaan tehdä käyttäen tarkoitusta varten laadittua lomaketta, jonka kaavan oikeusministeriö vahvistaa. Kunnan keskusvaalilautakunnan on huolehdittava siitä, että lomakkeita on painettuina tai monistettuina kotiaäänestystä haluavien äänestäjien saatavina ainakin keskusvaalilautakunnassa. Kirjallinen ilmoitus on allekirjoitettava.

Vaaliviranomaisen on, mikäli mahdollista, tarvittaessa poistettava ilmoituksessa oleva puutteellisuus ja varmistettava, että ilmoituksen on tehnyt siinä mainittu äänestäjä tai tämän valitsema henkilö.

Kunnan keskusvaalilautakunnassa on pidettävä tehdyistä ilmoituksista luetteloa oikeusministeriön antamien ohjeiden mukaisesti.

74 d §

Edellä 74 c §:ssä tarkoitetun ilmoituksen johdosta on äänestäjälle annettava tieto ainakin kahden tunnin tarkkuudella siitä ajankohdasta, jolloin vaalitoimitsija saapuu hänen luokseen. Samalla on mainittava vaaliviranomaisen puhelinnumero mahdollista yhteydenottoa varten.

Jollei äänestyksen toimittamiseen vaikuttavaa, ilmoituksessa olevaa puutteellisuutta ole voitu poistaa tai jos ilmoitus on tehty kunnan keskusvaalilautakunnalle säädetyn määräpäivän jälkeen, on äänestäjälle annettava tieto siitä, ettei kotiaäänestystä toimiteta.

Kunnan keskusvaalilautakunnan puheenjohtajan on huolehdittava siitä, että 1 ja 2 momentissa tarkoitettu tieto annetaan äänestäjälle viipymättä kirjallisesti tai puhelimitse.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

74 e §

Milloin vaalitoimitsija on estynyt saapumasta ilmoitettuna ajankohdana, on estyneisyydestä ja uuden käynnin ajankohdasta viipymättä ilmoitettava äänestäjälle.

Jos kotiäänestystä ei voida lainkaan toimittaa kulkuyhteyksien katkeamisen tai muun ylivoimaisen esteen vuoksi, on myös siitä viipymättä ilmoitettava äänestäjälle.

74 f §

Kotiäänestys tulee toimittaa aikaisintaan 18. päivänä ennen vaaleja ja viimeistään 5. päivänä ennen vaaleja arkipäivänä kello 9:n ja 20:n välisenä aikana.

Vaalitoimitsijan on keskeytettävä kotiäänestys, jos äänestäjän vaalivapautta tai äänestyksen häiriötöntä kulkua ei voida turvata. Keskeyttämisestä ja, mikäli äänestystä ei voida jatkaa, myös sen lopettamisesta on tehtävä merkintä kotiäänestyksistä pidettävään luetteloon.

Lähetekirjeen tulee sisältää 70 §:n 2 momentissa tarkoitettujen selityksen ja ilmoitusten lisäksi äänestäjän allekirjoittama vakuutus, että hänen kykynsä liikkua tai toimia on vaikean vamman tai pitkäaikaisen sairauden vuoksi siinä määrin rajoittunut, ettei hän pääse äänestys- eikä ennakkö-äänestyspaikkaan ilman kohtuuttomia vaikeuksia. Edellä 74 b §:n 2 momentissa tarkoitettua, äänestyksessä läsnä olevan henkilön on merkittävä lähetekirjeeseen nimikirjoituksensa.

Vaalitoimitsijan on lähetekirjeessä todistettava, että kotiäänestys on tapahtunut 68 §:n 2 ja 3 momentissa, 69 §:n 3 momentissa, 71 §:n 1 momentissa ja 74 b §:ssä säädetyn tavoin. Vaalitoimitsijan on päivättävä todistus ja allekirjoitettava se. Vaalikuori ja lähetekirje on tämän jälkeen suljettava lähetekuoreen. Vaalitoimitsijan on viipymättä toimitettava lähetekuori kunnan keskusvaalilautakunnalle.

Äänestys on jätettävä huomioon ottamatta 74 §:n 2 momentissa mainitusta syystä tai, jos lähetekirjeestä puuttuu äänestyksessä läsnä olleen henkilön nimikirjoitus.

Sen lisäksi, mitä tässä luvussa on säädetty, on kotiäänestyksestä ja menettelystä siinä muutoin soveltuvien osin voimassa, mitä 66 ja 67 §:ssä, 68 §:n 2 ja 3 momentissa, 69 §:ssä, 70 §:n 1 ja 3 momentissa, 71 §:n 1 ja 2 momentissa sekä 74 §:ssä on säädetty.

Voimassa oleva laki

100 §

Kaikki kuntien keskusvaalilautakuntien, vaalilautakuntien ja vaalitoimikuntien menot on kuntien suoritettava, mutta äänestysliput sekä 66 §:ssä ja 72 §:n 2 momentissa tarkoitetut ennakkoäänestysasiakirjat kustannetaan ja kaikki vaalitoimitsijain menot suoritetaan valtion varoista.

Ehdotus

74 g §

Tässä luvussa tarkoitettuun vaaliviranomaisen toimenpiteeseen tai päätökseen ei saa erikseen hakea muutosta valittamalla.

100 §

Kaikki kuntien keskusvaalilautakuntien, vaalilautakuntien ja vaalitoimikuntien sekä 74 b §:n 1 momentissa tarkoitettujen vaalitoimitsijain menot on kuntien suoritettava, mutta äänestysliput sekä 66 §:ssä ja 72 §:n 2 momentissa tarkoitetut ennakkoäänestysasiakirjat kustannetaan ja kaikki 61 §:ssä tarkoitettujen vaalitoimitsijain menot suoritetaan valtion varoista.

100 a §

Vammaisten äänestäjien kuljetuksesta äänestys- tai ennakkoäänestyspaikalle on voimassa, mitä kuljetuspalveluista on säädetty vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetussa laissa (380/87).

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä maaliskuuta 1988.

Ennen lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.
